REVISTA ISTORICĂ

Anul XVI, N-le 1-3. Ianuar-Mart 1930.

DĂRI DE SAMĂ
DOCUMENTE ŞI
NOTIŢE
PUBLICATE
DE

N. IORGA

cu concursul
mai multor specialişti

SUMARIUL:

N. Iorga: O nouă descriere a Moldovei în secolul al XVIII-lea, de un Suedes.
„ „ Arturo Graf şi Romînii.
L. Baidaff; Asasinarea lui Grigore Ghica.
Dări de samă şi Cronică de *N. Iorga.*

1930
TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ", VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

Preţul 25 Lei.

www.dacoromanica.ro

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ. DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Anul al XVI-lea, n-le 1-3. Ianuar-Mart 1930.

O nouă descriere a Moldovei în secolul al XVIII-lea, de un Suedes.

Însemnările din 1709–14 ale lui Erasm Henric Schneider de Weismantel *(E. H. Weismantels Dagbok 1709-1714)*, tipărite în 1928 de d. Samuel E. Bring pentru Societatea de publicare a manuscriptelor privitoare la istoria Scandinaviei [1], formează unul din principalele izvoare ale istoriei noastre.

Spirit curios, el vorbeşte pretutindeni de aspectul, viaţa socială, mijloacele ţerii unde-l duce cariera sa. Astfel, încă de la început, când se află în Volinia (p. 8 şi urm.), cu acele „tovărăşii de beţivi", *Sauffkollegia*, femei şi bărbaţi laolaltă, care se întâlnesc în acest Ţinut, „ein fettes Land", unde rachiul cu miere se iea cu lingura din străchini de supă (p. 9), cu sobele speciale şi cuptorul unde stă familia şi se usucă grânele (p. 13), cu vitele, porcii şi găinile iernate în cuprinsul casei (p. 14), cu nobilii, *Lumpenhunde*, purtînd sabie la coapsă, cari ară la cîmp (pp. 14–5) şi vin la dietă cu un singur picior încălţat (p. 15).

Cînd se dădu lupta de la Pultava, Weismantel era acum departe (p. 30 şi urm.): el se îndreaptă spre Cracovia, pe care o părăseşte imediat. La 29 Novembre 1709 corpul cere voie lui Francisc Rákóczy să treacă în Moldova (p. 52). Odată cu Decembre se ajunge în Maramureş (p. 53), la Muncaciu şi Hust. Locuri pustii: doar pîne de ovăs se mai găseşte, care, de foame, li se pare „dulce ca zahărul" (p. 53).

Rákóczy, căruia i se spusese că regele Suediei a murit, ajută cu ce poate pe noii veniţi (p. 55). Se ajunge la satul Peri („Pere"), unde era vechea mănăstire românească, apoi la Apşa („Apaffy") (p. 56). Rákóczy apare şi ţine patru discursuri: în franţuzeşte, nemţeşte, polonеşte şi ungureşte (p. 57). La Jázsberényi se află că regele e încă viu (p. 61). În Maramureş, Rutenii din munte, *Gòralіii* („Gurellen"), se coboară în văi ca hoţi, supt conducerea

[1] D. C. Karadja mi-a comunicat, prieteneşte, cartea.

www.dacoromanica.ro

lui „Biale-Oco“ sau „Ochi-Albi“ (p. 68). Se trece greu muntele, caii căzînd de pe vîrfuri (pp. 68-9).

Se atinge Pocuția (p. 70). Ceremușul („Scheremor“) e trecut în Apus *(ibid)*. Acum se găsește hrană și vin (pp. 70-1): mălaiu, „die neue und wallachische Arth von Brodt, Maley auf ihre Sprache genant, welches von lauter Hirschen-Mehl, entweder gekocht oder ungesäuert in der Asche oder Offen gebacken war“ (p. 71).

De aici spre Suceava, prin Volcineț și „Kind-More“ *(ibid.)*. Abia la Botoșani se lasă mălaiul pentru „pîne frumoasă, vin, rachiu, cel mai bun mied, pentru un preț ridicul, ca și cea mai frumoasă carne: un bou se cumpără cu doi taleri împărătești, o bucățică de friptură de vacă, cu un taler imperial și jumătate sau numai unul“; e și bielșug de pășune pentru cai. Dincolo de Botoșani, colonelul Züllig, locotenent-colonelul Buchholz și Starostele Grudzinski merg la Vodă în Iași, apoi la Bender (p. 72). Ceilalți urmează după opt zile. Se trece Bahluiul („Policluy“) pe la Pățești („Petzeste“) (p. 72). Lîngă Iași se petrece două zile, „Evreii și negustorii aducînd mîncare și altele de nevoie“, plus Țiganii cu *Fiedel* de trei strune și o veche „Breder-Zitter“, cîntînd: „Prinse, prinse ku maley, Bati Nikolay“, adecă: „Brînză, brînză cu mălaiu, Bade Niculai“, sunînd așa de „parcă s'ar bate calicii“. Cîntă și joacă.

Apoi la Podul-Iloaii, pe Bahluiul Mic, și la „sătulețul Kakewelle“, două mile de la Iași. Se caută mai jos apă și fructe. *(ibid.)*.

În luna Iunie 1710 se stă aici. Polonii pradă. Serascherul de la Bender, Iusuf, trimete un Agă în cercetare (i se spun minciuni „după obiceiul românesc“). Abia acum se află în lagăr de retragerea regelui, de ciocnirea de la Cernăuți între Suedesii locotenent-colonelului Güldekrug și Cazaci (p. 73); dar Rușii dau bani la Poartă și răspîndesc că la Bender nu e regele, ci un simplu general (p. 74): Poniatowski strecoară la Sultan un raport, care aduce totala schimbare a regimului *(ibid.)*; Hanul, care se retrăsese la Cișla, e pus să meargă la rege, care primește iar în dar de la Sultanul.

În Iulie-August stare pe loc și boală (p. 76). Cîteva deserțiuni de soldați *(ibid.)*. Vin lăcuste, multe, și locuitorii le pun în legătură cu apariția Suedesilor (p. 77). În Septembre bolile cresc:

www.dacoromanica.ro

nu e sănătos unul la 2-300 *(ibid.)*. În Novembre încă erau tot acolo Suedesii; Polonii se așează la Iași (p. 78). Starostele Grudzinski cere a li se da cvartire în Iași; i se refusă de Domn, dar el începe a face împărțirea, iar Vodă face ca bulibașii lui să ajute *(ibid.)*.

Cum Nicolae Mavrocordat e depus după plîngerile acestor Poloni, autorul apără pe bunul Domn contra oaspeților străini, cari gonesc pe stăpîni din casă: „Und war diesses unserseites eine rechte wunderliche Hardiesse, da wir alss blutfremde Gäste im Lande zu herschen anfingen, und den Herr im Hausse gleichsam hinausgehen liessen, und, obgleich wir unserseits sehr Unrecht gethan, so konten dennoch unsere Principalen den guthen Fürsten bey der ottomanischen Pfordte so angeben, und schwartz machen, dass mann ihn gar seiner Regierung darauff entsetzte, worinnen am meisten der Feldherr bey seiner Gegenwart beym Keysser darzu geholffen, und absonderlich darum, weil er unss keinen freyen Proviant, alss wir in diesses Land gekommen, auff des Feldherrn Ersuchen, auff etliche Wochen, biss zu besserer Einrichtung hatte verwilligen oder geben wollen, und muste diesser gute Fürst Nicolaus Maurocordati, obschon dessen Bruder in grossem Ansehen beym Keysser, auch sein (des Keyssers) Dolmetscher ist, und in Divan oder grossem Rath einen Sitz mit hat, seiner Regierung also entsetzt, und ein ander an seine Stelle, Michael-Woda, instabilirt werden; er aber nach Constantinopell hintzu wandern“ (pp. 78-9).

În 1711 se gătește războiul ruso-turc; „Domnul cel nou“, Dimitrie Cantemir, are firman de a da provisii Suedesilor. Se vorbește cu acest prilej de moartea lui Mazeppa, mort „supt Bender“ și îngropat în „biserica grecească“ de la Varnița, cu atîtea podoabe, încît, de frică să nu-l desgroape „Moldovenii sau Turcii“, e luat „și dus în tăcere într'un loc neștiut“; mari averi rămîn lui Voinarovschi, fiul surorii lui, care refusă Hătmănia (pp. 81-2). Se descrie și viața Cazacilor, urmînd obiceiul naratorului de a se opri necontenit în cale (p. 82 și urm.).

La 12 Februar Suedesii pleacă din Iași (p. 85). Rămîn în urmă doar cîțiva cu locotenent-colonelul Koschkull *(ibid.)*. Satele din cale sînt arătate așa: Germain, Hesz, Okinkester, două mile de la Rașcov, de unde se trece Nistrul pe la Camionca pănă la satul „Dimitraszko“ (p. 85), spre Nimirov și apoi Chiev (p. 86).

www.dacoromanica.ro

„Valahi regali" se află în avangardă (p. 87). Pe drum, descoperirea gropilor cu pîne (pp. 95-6). În Maiu drumul se face prin pustiul Tatarilor (p. 96 şi urm.)

Acum trupa e la Iahorlic, la Dubăsarii Noi, centru tătăresc (p. 99). Regele trimete vite din Moldova pentru hrană. Cum Moldovenii lui „Mihail" se gătesc de revoltă, Suedesii părăsesc „pămîntul acestor necredincioşi", cari nu înştiinţează măcar pe Turci că Ruşii sînt la Nistru; cînd o spun ai lui Carol al XII-lea, ei nu sînt crezuţi. Starostele de Rawa e trimes deci să cerceteze (p. 101). La 3 Iunie ceata suedesă se aşează între Bîc şi Nistru *(ibid.)*. Ruşii se fac a trece la Raşcov, unde întind un pod, retrăgîndu-se apoi, pe cînd grosul lor trece pe la Soroca. Pe la satul „Kafftan" autorul merge spre Bender. Pe cînd apoi Polonii regelui merg la Dubăsarii Noi, Suedesii autorului se coboară în Bugeac, petrecînd apoi toată luna lîngă Copanca *(ibid.)*.

Pe la Lăpuşna şi „Kula", lîngă Orheiu, Ruşii merg la Iaşi: se credea că vor ajunge la Bender, unde regele face în grabă cîteva fortificaţii (p. 102). Trecînd pe podul de la Zagarancea şi peste Jijia, Ruşii se duc şi taie Turcilor vadul dunărean, şi ca să facă unirea cu Romînii: „denen Türcken die Passage darüber zu disputieren, auch alle moldauische und wallachische Orther und Volcker an sich zu ziehen"; Brăila s'a luat de 10.000 de Ruşi, dar e un loc fără importanţă (pp. 102-3). Din Bender pleacă şi Cazacii şi Polonii şi „steagurile valahe ale regelui" ca să oprească, pe la Soroca, provisiile Ruşilor, năcăjiţi de Tatari, lipsiţi de provisii din Moldova şi fără cele muntene, oprite de Domn. Aici se intercalează (p. 103 şi urm.) o largă descriere a Tatarilor.

Odată scriitorul a nemerit într'o pivniţă de la Căuşani la un Grec, unde s'a îmbătat, şi Tatarii l-au culcat la dînşii, ţiindu-l pănă s'a trezit.

Se trece la lupta de la Stănileşti, unde Ruşii au la 20.000 de Cazaci şi Moldoveni (pp. 112-3). Firesţe că Marele-Vizir apare cumpărat. Se vede că scena de ceartă între rege şi comandantul armatei otomane n'a avut loc (p. 118). Ţarul trece prin Iaşi şi Soroca *(ibid.)*. În August, din cau sa inundaţiei Nistrului, se mută lagărul regal la Varniţa (p. 121), unde apoi se ruinează „die schönen Häusser und vortrefflichen Pallăste, welche so wohl Ihro Mayt. alss dero Hoffstadt, Generals, Abgesanden und andere Officiers die Zeit über darinnen gebauet hatten". Odată era acolo

www.dacoromanica.ro

ca „eine schöne Stadt“ (p. 125). Turcii ar fi vrut să-l scoată pe Carol al XII-lea măcar până la Iași (p. 125).

Autorul trece în Octombre lîngă Orheiu, la „Lukaszewo“ (p. 126); trupele regulate stau la Furceni („Furszany“), lîngă Răut (p. 127). La 6 Ianuar 1712 e îngropat în „biserica moldovenească“ de la „Sessany“ maiorul Radeker (p. 129). Ofițerul merge la satele „Stotolnie“ și „Worodecz“ (p. 130). Hrana o dă Moldova și mai ales județele de dincolo de Siretiu, „localitățile cele mai locuite și mai bine cultivate“ (p. 130).

Bucovina, care vede și ea pe Suedesi, se chiamă, ni se spune, în românește „Koder ruden“ (Codrul . . .). *(ibid)*. Se pomenesc satele „Terrenniowo“ și Sinești. La Zagarancea, spre Iași, e doar un han și cîteva bordeie subpămîntene până la Jijia. Cu greu se deslușește și Cotul „Krocsawy“ *(garstig)*, dacă nu e „grozav“. În misiune scriitorul merge la Roman, întorcîndu-se la Larga, la Podul-Iloaii, cu pod de piatră, și Tîrgul Frumos, apoi la Răchiteni, Săbăoani, „Steckany“, în pădure: „aici locuiesc numai Unguri, cari sînt aici de mai multe sute de ani“ (p. 131). La Roman, în acea lună Februar, se face cartierul-general. Trupe sînt și la Heleștieni și Giurgești. Pe la Bacău se ieă drumul la Fărăoani, cunoscîndu-se și satele Trebeș, Fîntînelele, Vîlcova („Walkowo“). Une ori se întrebuințează *olacul*.

Atingînd Focșanii, se descrie orașul și regiunea, unde e vin de vînzare pe nimic. Se stă la cîrciumă o zi și o noapte cu două parale, avînd voie să bea oricît *(ibid.)*. În dosul caselor este pe acolo atîta sare de-și poate tăia orice sătean cu toporul (p. 132). Weismantel vede Trotușul și Ocna. La Grozești, granița; la Oituz hanul cu strajă și poarta de intrare în Ardeal. În munte Suedesul petrece noaptea la ciobani. Pe zăpadă se face trecerea dincolo: alt zid lîngă „un castel împărătesc ruinat“ (Palanca), altă poartă; aici straja ungurească.

Iată-l pe oaspetele nostru și în Brașov (cetește: „Fabris“ în loc de „Fabrig“), la „Wascherell“, etc. Întors la Iași, e trimes la Miclăușani. În Iași i se dau provisiile adunate de Rönne în Muntenia și uitate acolo (și cîteva mii de boi). În mănăstirea Putna („Pirnau“), unde se ieau 900 de cible (Scheffel) de orz, 600 din ele se vînd Jicnicerului *(Hoff-Proviantmeister)* Crupenschi *(Grupinski)*.

În Maiu, drum la Răchiteni, la Tîrgul-Frumos, la Podul-Iloaii,

www.dacoromanica.ro

la Zagarancea (p. 135). În această lună se cumpără de la Romîni armele lăsate de Ruși sau smulse de țerani de la dînșii în fugă (p. 138). Înainte de sfîrșitul lunii se face călătoria la Botoșani, Cernăuți și Lujani (p. 138). De acolo se trece în Galiția (p. 139). Numai în Septembre se face întoarcerea, prin Dorohoiu și Botoșani, la Șipote, apoi, prin Iași, spre Chișinău (p. 156). Cu acest prilej se arată nerușinatele abusuri ale Ienicerilor (p. 159). Un lung pasagiu privește obiceiurile musulmane la Ramazan și negocierile ruso-turcești cu privire la pacea de la Prut.

Pe cînd regele cumpără cai pentru plecare, Weismantel revine la Orheiu, apoi la Iași (p. 173), iar de acolo, în Ianuar 1713, prin Botoșani la Cernăuți, apoi la Suceava (p. 174).

Aici se așează, în tot Ținutul, dragonii, cari trăiesc hrăniți și întreținuți ca în țara lor. O divisie „între Nistru și Prut pănă supt Iași și Orheiu", alta „între Siretiu, Moldova, Bistrița și pănă la granița ungurească și ardeleană, și pănă supt Roman și Bacău către granița munteană". Un căpitan e la Rotopănești (p. 194).

Greutățile aprovisionării aduc o răscoală a țeranilor noștri. Ar fi luat parte și boierii, iar îndemnul ar fi venit de la Domnul însuși. O parte din străini sînt trimeși în fiare la pîrcălabi sau serdari (p. 175). Cum se vede că nu numai Polonii sînt atacați, Weismantel bănuiește un amestec al Porții și se ordonă retragerea *(ibid.)*. De la Bender se orînduiește oprirea la Cernăuți. Aici se află printr'o scrisoare a Polonului dușman, Sieniawski, că se pregătește la Bender prinderea regelui, așa încît retragerea e numai pănă aici (p. 176). Se oprește aprovisionarea, de Evrei și Turci, a taberei regale (p. 177). Suedesii află mijlocul de a cumpăra zahereaua de la Ieniceri în vii (p. 178). Se smomesc Cazacii (p. 179). De aici vine ordinul către Mavrocordat de a prinde cu țeranii și călărașii pe Suedesi, cari sînt aduși în cămașă de la Neamț, Bacău, etc.; unii fuseseră scoși din pături *(ibid.)*. Dar se tem „Valahii" de „mondirele scurte și lungile săbii și pușți" (p. 180). Domnul oprește pe dragonii poștii, caii cumpărați de Koschkull pentru rege, și se arestează locotenent-colonelul din Iași, cu residentul căpitan Briand, ale cărui rapoarte le cunoaștem (p. 180). Regele Stanislav, însoțit de generalul Smigielski, venind de la București, e dus la Iași și reținut la Trei Ierarchi („Szwientie tritile" = Trei Sfetitele; p. 180), cu gardă de 300 de soldați. Domnul visitează „in der Stille und unbewusst" pe „maiorul suedes" (pp. 180-1).

www.dacoromanica.ro

Pentru a ataca pe cei de la Cernăuți, Moldovenii, strînși la Botoșani și „la hotarul polon", capătă de la Han seimeni și Lipcani (p. 181). Firmanul li ordonă oaspeților a pleca (p. 182). Nu se poate ajunge la rege. Armata se decide să aștepte până la capăt, Rominii fiind lăsați la vetrele lor (pp. 182–3). Se cumpără sprijinul unor Turci contra Moldovenilor (p. 184). De aceia în zădar vin boierii cu Hatmanul, cu „cîteva mii de țerani călări cu trimbițe", pe lîngă cari „cîteva mii de țerani pe jos cu tot felul de arme" *(ibid.)*. Ei cer pe strasnikul lui August și pe colonelul Pokierski, de retrimes acasă, și plecarea ostașilor regali, desarmați și pe sama lor, ceia ce se refusă scurt. Moldovenii sînt siliți a da provisiile, și astfel mica armată pleacă, păzită de Tatari (p. 185). Se merge pe calea, neprădată, a pădurii. Trecînd pe la Iași, cei cinci ofițeri trimeși la Domn sînt reținuți de acesta.

Nu reușește planul de a libera pe Stanislav, și, cînd se cere depunerea armelor sau trecerea la Sapieha, ceata se retranșează într'un „frumos palat, bine înzestrat cu tari palisade de stejar" (cred: Cetățuia); o parte din Tatari rămăseseră de pază *(ibid.)*. De la Călărași în Basarabia un ofițer revine la Iași, pentru Stanislav. Ceilalți merg până la Rîșcanova (p. 186).

Se trece la amănunțita descriere a „calabalîcului" (pp. 188 și urm.). Regele e rugat a merge măcar la Iași ca să aștepte răspunsul Sultanului (p. 191). Se aprinde coperișul de șindilă (p. 192). Prins, Carol e dus pe la Căușanii-Vechi (p. 196). În acest timp locotenentul-colonel Silberger era la Orheiu (p. 197). În Mart, Stanislav e condus regal la Bender „cu cîteva companii de călărași" *(ibid.)*: cu nouă lovituri de tun e introdus în palatul Pașei din Bender. Autorul vede pe Turcii cari-i iese înainte, cu frumosul cal dat în dar *(ibid.)*.

În April Weismantel se îndreaptă spre Hotin, apoi spre Sniatyn, pe care la un moment dat voia să-l atace (p. 200), pe cînd Smigielski se arătă la Cernăuți și la Coțmani *(ibid)*. Aflăm de aici că acolo era o poartă moldovenească și a doua polonă (p. 201). Lovitura nu izbutește. La sfîrșitul lui Iunie lagărul era tot la Cernăuți (p. 202). Acolo vine și prințul Wiszniewiecki. Indată se visitează iarăși Iașii și Botoșanii (p. 203). Planul turcesc de a ocupa Hotinul se desemnează repede (p. 204). La Jijie podul îl fac Moldovenii (p. 206). In toamnă se va merge, prin Iași, la Căușani (p. 207), unde e ciuma. Întors la Iași în Novembre, pe

www.dacoromanica.ro

cînd, la Hotin, cu „Sîrbi, Bulgari, Bosnieci, Moldoveni şi Munteni", se lucra cu „peste 20.000 de oameni şi multe mii de căruţe" (p. 208).

Din Decembre 1713 începe descrierea Moldovei (p. 210 şi urm.). Se lămureşte numele după obişnuita legendă. Se dă aşezarea ţerii, apoi vin riurile (lui Sobieski îi place apa Prutului, p. 211). Şi Suedesului ţara-i pare admirabilă ca frumuseţă şi rodire, dar oamenii n'o ştiu folosi în de ajuns. Se arată margenile imensului codru şi compunerea lui. Străinul n'a văzut nicăiri atîtea albine ca în poienile lui (pp. 211-2). Vinul e ieften ca berea în Suedia (p. 212). Nu se uită nici harbuşii *(Harpasi)*, nici porumbrelele.

Se trece la administraţie. Nicolae-Vodă apare ca „un distins şi foarte cuminte" *(ein ansehnlicher und sehr kluger Herr)*, ştiind multe limbi şi „înţelegînd toate maximele de stat ale Statelor creştine" *(ibid.)*. Domnul ţine numai Greci şi suge ţara (p. 213). Se descrie sosirea Domnului, cu muzică de Ţigani şi slobozirea celor patru tunuri inofensive de la Curte; un vas cu apă i se presintă pe o masă la castel, unde el intră călare *(ibid.)*.

Venind la Ţinuturi şi Capitalele lor, la Orheiu e un biet sat, Soroca e miserabilă, Hotinul e doar castelul. La Prut, lîngă Lăpuşna, cele o sută de movile (p. 214). Iaşul e neorînduit, cu cele cinzeci de lăcaşuri sfinte şi 6.000 de case, cu doar două-trei străzi adevărate în centru. Curtea e o clădire bătrînească *(altväterisches)*, aproape fără coperiş şi cu zid împrejur. Golia se presintă mai bine, cu bolţile negustorilor. De şi întunecată, biserica e cea mai frumoasă şi solidă din toate oraşele. Tot aşa Trei-Sfetitele, cu „cele mai mari clopote": înăuntru era odată un Colegiu, o Academie. Ca biserici de piatră încă Sf. Sava şi puţine altele, — restul fiind de lemn. Cum un clopot anunţă plecarea Domnului spre biserică, se trece la dînsul.

Garda e compusă din 150 de călări, cari locuiesc mai mult la Curte; uniforma e verde, armamentul ca al Arnăuţilor; pe lîngă ei, 6.000 de seimeni, cari patrulează şi zi şi noapte. Mai sînt călăraşii suitei, cu muzică turcească. Se descrie o audienţă: cabaniţă, cucă, jeţ domnesc, sofa. Străinii vin călări, boierii descalecă înaintea porţii; lăsîndu-şi acolo servii cari li ţin scara. Cu trăsură nu se merge la audienţă; sînt puţine şi rele (p. 217). Domnul mănîncă singur; nici socrul, Vornicul, cu dînsul. Cel puţin cînd e văzut *(ibid.)*.

www.dacoromanica.ro

Se urmează cu localitățile. Bîrladul nu e nimic, Tîrgul-Frumos un sat. La Botoșani, mulți Armeni și Evrei. Înțelegem de ce ofițerul suedes preferă să descrie Cotnarul. Chișinăul a fost prădat de Tatari în 1711. În Putna, vin și sare stau alături; nu departe și păcura (p. 219). Bacăul e distrus. La Roman, cu frumoasa biserică episcopală, mulți Armeni. Ruinele Sucevei sînt scurt presintate, cu cetatea și Zamca; și aici mulți Armeni *(ibid.)*.

Un capitol despre oaste e competent (p. 220). Se vorbește de ea cu despreț. Seimenii dau bir, călărașii sînt întrebuințați la funcțiuni postale (p. 220). Rău armați, fac la Turci funcțiuni de salahori. Ofițeri sînt Hatmanul, Căpitanul Mare, bulucbașii, stegarii, ai călărașilor stînd la țară. Ei țin perfect străjile — „ca o masă“ — și podurile (pp. 220-1). Bine conduși, ar face Moldovenii lucruri mari, ca aceia cari servesc pe rege (p. 221). Dar e o limbă *compendieuse und nette*, „plăcută de auzit cui pricepe latinește sau italienește, și ușoară de învățat; și, cu toate că-și are și dialectele, e vorbită în capitală mai bine; în Moldova (la țară), nu mai e așa de grațioasă și curată“ (p. 233). Se trece iute asupra boierilor mari și mici, amestecați cu Grecii. Ei apar ca „falși și vicleni“ *(tückische)*, „cei mai mari mincinoși și înșelători“, „schimbători și nestatornici“, cari nu-și țin cuvîntul, invidioși, cheltuitori la banchete, hrăniți din jaful făcut de oamenii lor la granițe, ca de cei de la Sarafinești *(Seraphince)*, lîngă Horodenca: tîlharii se răscumpără: nu se vede unul spînzurat. Se fură cai pînă și pe drumul Constantinopolului. Plătește locul unde s'a făcut o faptă rea. Așa li s'au plătit pagubele și Suedesilor (p. 224). Negustorii cinstiți sînt Greci și Armeni; lîngă ei Turci și Evrei. Ca producție, vaca cu vițelul ei costă 3 taleri (p. 225). Coada oilor — ca la Cantemir se spune că une ori e purtată în căruță — trece 5-6 ocă *(ibid.)*. Mult vînat: cerbul costă 6-8 groși *(ibid.)*.

Se arată cum se clădește casa țeranului, din lemn și lut (p. 226). Pădurile sînt adăpostul de frica birarilor și străinilor. Dar și aici se spune ce bune-s drumurile, cu fîntîni de suflet, ca la Păcurari *(ibid.)*. Țeranul e domn, plugul lui cu cinci-șase boi îl poate pune unde vrea și cu o singură arătură capătă hrană pentru douăsprezece pînă la cinsprezece guri; de alta nu-i pasă, din lene (p. 227); grîul e bătut cu cai și paiele se ard. N'au mobile nici unelte țeranii, cari dorm pe cuptor, pe scînduri, pe mîndir de paie; mîncarea n'o știu pregăti (p. 228). Religia e de formă:

www.dacoromanica.ro

cruce la icoane (pp. 228-9). Doar odată și singuri și-au apărat țara, până ce neunirea a pierdut-o (p. 221). Acum sînt 30.000 de sate pustii.

Se numără 20.000 de ostași plătiți, 40.000 de miliție, 40.000 de arcași (pp. 221-2). Trec apoi legendele, de la Ovidiu până la operele dracului, până la Dumbrava-Roșie.

La locuitori se reproduce fabula tălharilor. Limba-i pare din italiană și franceză, „deci" din latină. Posturile sînt foarte respectate (pp. 229-30). Un țeran spune că nu merge la biserică, neavînd păcate, că doar n'a furat și nici n'a omorît pe nimeni (p. 230).

Călătorul a văzut serbătorile noastre. Boboteaza, cu participarea Domnului și Mitropolitului, zilele de ofrande în care nu poți călca de multe daruri, Învierea cu sărutările obișnuite, ouăle roșii, stropirea cu apă, slujbele făcute la cîmp pentru binecuvîntarea grînelor. Totalul nu l-a impresionat, și el reproduce proverbul polon: „pod leșesc, post nemțesc și slujbă moldovenească la biserică, numai o prostie" (pp. 230-1). Într'un sat lîngă Orheiu a văzut însuși cum o femeie, aducînd vinul și azima, le-a amestecat ea însăși, preotul refusînd să vie, la căpătîiul unui murind (pp. 231-2). Și la Armeni l-a mirat cum luau împărtășanie copii de doi, trei ani (pp. 231-2). Tot acolo nu se permite îngroparea în cimitir a unui maior suedes; la Vărnița numai colonelul Ribbing a putut fi înmormîntat la Romini (p. 232). Călugărițele îi par a fi „die ärgsten Huren" (p. 233). Preoții beau în cîrciumă cu muieri. Toată evlavia sînt luminările, pe care le aduc cu brațele femeile bătrîne (pp. 233-4). Călătorul ostaș a văzut și membri ai clerului înalt, ba chiar pe Patriarhul din Constantinopol venit în Moldova (p. 234).

Îmbrăcămintea-i pare curioasă: ce ar mai rîde lumea în Suedia văzînd o femeie îmbrăcată ca la noi, mai liber decît în Turcia *(ibid.)*! Dar fata care a greșit trebuie să umble cu tulpan ca femeile (p. 235). Se observă ce curate sînt albiturile. Se înseamnă respectul femeilor față de bărbați, ferindu-se a tăia drumul fie și unui cerșitor (p. 236). Foarte frumoase, *über alle Massen schön!* „Fața ca laptele și floarea și ochii ca piatra scumpă" *(Carfunkel)*. „La țară și chiar la țerani se află așa de perfect de frumoase fete și femei cum nu le vezi niciodată la noi în Germania, chiar și dacă întregi sate ar fi locuite de familii nobile, și

www.dacoromanica.ro

nu puține fete țerance sînt în stare, ca aspect și frumuseță, din cap pănă în picioare, să rușineze pe cele mai alese din nobilime" *(ibid.)*.

Dar toată lumea e leneșă. Femeile doar coasă, fierb și diretică. Bărbații merg une ori la vînat, unde sînt tari și dibaci. Atît (p. 237). Dar petrec, beau și se dau pe urmă la stricăciuni. De și cred că e „mare păcat" (în românește), femeile privesc pe străin. Se citează și un infect cîntec românesc al celor de la Varnița. Doina i se pare a fi numele unei cățele căutate de un vechiu Vodă (confusie cu Molda) (p. 238).

Copiii cresc nebătuți. Școli se află doar în Iași, Roman, Botoșani. S'ar fi văzut copii amanetați la Tatari de părinții lor pentru 10-30 taleri (p. 238-9).

Se arată obiceiurile de la nuntă și botezuri (pp. 239-40). La Turci și Tatari, în Bugeac, creștinii se pot despărți dînd Voevodului pus de Han trei lei (p. 240). Un om cu meteahnă, fie și un deget de la mînă stricat, nu află nevastă *(ibid.)*. Se arată și pedeapsa pentru fata care n'a fost găsită curată, și pentru familia ei (pp. 241-2). La graniță cu Turcii s'ar face căsătorii ca acestea pe bani. Pentru un copil din flori se plătesc doisprezece lei la Iași.

Se înseamnă monedele: florini de-ai lui Ferdinand (= 22 de zloți), taleri venețieni, bani de argint poloni ai lui Sigismund al III-lea, polturaci (= $^1/_2$ gros german), costande (= 2 groși germani) (pp. 243-4).

Fugarii de la Tatari sînt restituiți acestora pentru bani.

Ar fi Moldovenii desprețuitori pentru străini: cu greu și cu plată intră Suedesii în casele lor. Femeile ar fi ajuns a spune: „mai buni sînt Șvezii decît ai noștri Moldoveni; aceia sînt toți Țigani și tălhari" (în românește) (pp. 244). Întreabă: „ce faci dumneata; sănătos ești?" *(ibid.)*.

Apoi despre îngropări și bocete (și „valeu, valeu"; pp. 244-6). Se reproduc plîngeri în românește: „drăgulaș, pentru ce ai murit? N'ai avut tu ce de boi, ce de vaci?" (p. 246).

Și anul 1714 află pe Weismantel la noi: în Botoșani, în Cernăuți, în Văscăuți, etc. (pp. 247-8). Pomenește de țeranul de o sută treizeci de ani, cu fiu de o sută și nepot de optzeci (p. 248). I se vorbește de copaci, de munți cari joacă, de fantome care trec în marș. De aici ofițerul trece în Polonia.

www.dacoromanica.ro

Kurtze Beschreibung von denen moldauischen Ländern.

Woher wird es Moldau genennet?

Es soll der Inwohner Aussage nach von dem Flusse Moldau also genennet worden seyn: diesser entspringet auss denen siebenbürgischen Bergen, gehet das Land ein ziemlich Stücke durch, und ergiesset sich her nach in den Seret. Nach obriger Relation, so haben sich einige Völcker auss Siebenbürgen über die Berge zu erst herauss, und neben diessem Wasser darnieder gelassen, da denn des Commandeurs Hund vorauss gelauffen, auss dem Wasser getruncken, worauff mann das gantze Land hernach nach dessen Nahme genennet, die Volcker aber nach und nach darinnen sich aussbreitet, wie wohl ihr gantzes Herkommen nicht sonderlich beschrieben, noch einiges Fundament davon gezeiget wird.

Wo liegt es?

Unter den 48 und 49 Grad latitudinis lieget diesses Land, und erstrecket sich in die Länge auff etliche 40 teutsche Meilen, dessen Breite aber ist nicht einerley. Gegen Pohlen ist es an etlichen Orthen nicht über 10 biss 12 Meilen, in der Mitte aber, von Soroka am Niester biss an die siebenbürgische Gräntze hält es gleichfalss über 40 teutsche Meilen, wiewohl die hiessige Inwohner keine Meilen, sondern in Popasse, Fütterungen oder Tagereisen rechnen.

Gegen Abend gräntzet es mit einem Theil von Roth-Russland, Pokutien genant, und wird von diessem durch den Fluss Szeremoz, so auss dem ungarischen Gebürge kommet und von dem Niester biss unter Snyatin zum Pruth durch einen kleinen Bach unterschieden. Gegen Mitternacht hat es längst dem gantzen Lande den Fluss Niester, und daran Podolien gräntzend, nebst einem Theil der Wüsteney. Gegen Mittag die Marmorosch und Siebenbürgen, wo lauter Gebürge. Gegen Morgen Bessarabien oder die puczakische[1] Tartarey und ein Stück der Wallachey. Auch ist meist das gantze Land bergigt und thaligt, doch sind es lauter die fruchtbaresten Berge und schönste Thäler.

Die Flüsse.

Die Hauptflüsse dess Landess sind gemelter Niester, Pruth, und Seret, welche das gantze Land gleichsam in drey Theile scheiden und sich von Abend biss in die Donau und Schwartze Meer gegen den Morgen un Mittag ergiessen. Auch sind die Wasser hier sonderlich gesund, am gesundesten aber der Pruth,

[1] Bugeac.

www.dacoromanica.ro

welchen der seelige pohlnische Kőnig Johannes Sobiecki vor allen andern probieret und gebrauchet. Es finden sich aber auch noch viele andere Wasser, die aber nicht von sonderlicher Consideration und auch alle in diesse einfallen, wie ihrer vornehmlich in Journale die Zeit über gedacht worden. Alss, zwischen den Niester und Pruth, der Bach Big[1], grosse und kleine Rahut[2], zwischen der Pruth und Seret, das fischreiche Wasser Sisze, auch grosse und kleine Pahyluy[3]; zwischen dem Seret und Siebenbürgen sind mehr, alss die Soczawa, Moldava, Pistrice, Tartarosch, Trutosch, etc. Die fruchtbaresten Thäler durchgehen der Pruth und Sereth. Unweit Czernihowicez ist auch das Wasser Terheluy und andere geringere Bache.

Fruchtbarkeit dess Landess.

Diesses Land hat in sich den herligsten und fruchtbaresten Boden, und gibt es weder Ungarn noch Podolien zu vor, wenn anders bessere Inwohner und Arbeiter solchess besessen, und trägt es mit wenig Mühe und Arbeith das schönste und beste Geträide, auch Garten und Feldfrüchte. Der unvergleichliche buchene Walt (Koder: wallachice, rudenice Bukowine genant) gehet das Land in die Länge und qvere durch, und sind dessen kostbare Früchte und Obst, so darinnen wachsen nicht zu schätzen, auch nicht zu verzehren. Am Niester unter der tartarischen Stad Dubazar, fänget er an, gehet gegen Kischanowo, Jassy, Perlat biss an die siebenbürgische, hernach längst diesser gegen Niemiec, Soczawa biss wiederum qver über unter Czernihowicez und Choczim am Niester, und sind auch nebst diesen noch andere schöne Wälter.

Kein ander Holtz ist in diessem Walt alss Buchen, nebst diessen Eichen, Linden, die schönsten Aepffel-Birn-Pflaumen-Kirschen-Welsche- und Hasselnuss-Hornus- und dergleichen fruchttragende Bäume. Auch wachsset viel wilter Wein, und geniessen solches Obst mehr die Schweine, so daran gemästet werden, alss die Menschen. Gleichfalss halten die Inwohner in diessem Walt viele Milionen Bienenstöcke, voran das Land voll mit Honig ist, auch so zu sagen recht[4] Milch und Honig darinnen fleusst. Die Bienen vermehren sich so starck alss ich mein Lebtage nicht gesehen. Zehen alte Stöcke vermehren sich den Sommer über zum wenigsten auff 50 biss sechzig; dahero man sie auch mit Bereuen und allen zu gewöhnlicher Zeit aussnimmet, Honig und Wachss von einander scheidet, und ein jeder

[1] Bîc.
[2] Răut.
[3] Bahluiu.
[4] In margene: „Wein".

www.dacoromanica.ro

nur so viel auff das künfftige Jahr überlässt alss ihm beliebet. An Weinbergen ist hier auch ein Uberfluss, absonderlich gegen die Wallachey, und, ob schon in dem Lande wenig ander Getränckе gebrauchet wird, so ist doch der Wein um so wohlfeilenen Preiss zu bekommen, alss Mann in unssern Landen kaum oder nicht einmal Bier davor kauffen könte. Die vortrefflichsten Zucker- und Wasser Melonen (Harpasi genannt) wachsen auch im Uberflüss. Kleine Kirschen Sträuche, andere sind kaum über eine Spanne hoch, bedecken an vielen Orthen den gantzen Erdboden, und, wenn sie die Kirschen gerathen, so ist die Erde davon gantz schwartz bedecket, und sind von der Arth Sauer Kirschen. In Summa mann findet hier an nichts alss arbeithsamen und honetten Leuthen Mangel.

Bothmässigkeit und Regierung.

Ehemalss haben es die alten Römer, hernach die Venetianer unter ihre Bothmässigkeit gehabt, auch wurde es durch einen eignen Printzen regieret. Wiederum haben es die Pohlen beherschet. Numehro aber gehört es eine geraume Zeit dem türkischen Keysser zu (wird unter den alten Titul Dacien gerechnet), wird aber durch einen christlichen Fürsten, Hospodar, auch Woda auff ihre Sprache, auff türkisch aber Bogdan Bey genennet, regieret, welcher dem türckischen Keysser gewissen Tribut gibt, hingegen aber kann ihn die Pfordt an- und absetzen nach ihrem Gefallen, doch dass es allezeit ein christlicher behersche. Der jetzige Hospodar ist Nicolaus Maurocordati, und vertrit die Stelle schon zum andern Mal. Sein Herrn Vater war bey dem Carlowitzischen Frieden, sein Bruder aber dess jetzigen Keyssers Dolmetscher. Ist, wie seine Vorfahren, griegischer Religion, ein ansehnlicher und sehr kluger Herr, der viele Sprachen, auch der christlichen Reiche alle Staates Maximen verstehet, indess aber auch graeca fide mercatur.

Macht und Gewalt dess Hospodars.

Ein jeglicher Hospodar, so lange er regieret, ist so souveraln alss ein Printz in Europa seyn kan. Er erhebt darinnen zu Ehren, und setzet wiederum ab wen und wenn er will, schreibt auch Contribution auss so viel ihm guth deucht, und saugt die Inwohner biss auff den letzten Bluthtropffen auss, wenn er nur darbey die Pfordte das veraccordierte qvotum bezahlt. Diesses jetzigen Reichs- und Hoffbedienten sind meistens seiner Nation, und lauter Griechen. Komt denn ein Wallache zur Regierung, so setzet er solche wieder ab, und nimt von seinen Landesleuthen andere an die Stelle. Die abgesetzten Hospodars müssen alle in Constantinopell sich auffhalten, damit sie etwan nicht Factiones machen möchten, doch haben sie Hoffnung wieder darzu zu

www.dacoromanica.ro

gelangen. Ohne Geschencke darff von dem grössten biss zum kleinsten niemand nur Klage vorbringen, oder vor Recht gehen, da es wohl heisset: Munera, crede mihi, placant hominesque deosque.

Einholung dess Hospodars.

Wenn kein Hospodar ist, wird das Land durch einen türkischen Kaimakan (ist ein jeder der eines andern Stelle ad interim vertrit) goubernieret. Wenn nun der neue Hospodar an komt, wird er von etlichen vornehmen Türcken, auch denen vornehmsten dess Landess, absonderlich dess Hetmans, mit etlichen Fahnen Kaleraschen und Semenen, eine halbe Meile auch mehr Stück Weges von der Stadt empfangen, und dem S[ch]losse zugeführet; unter andern finden sich auch absonderlich die Zigeuner ein, mit ihrer Music, und spielen vor ihm hergehend biss in das Schloss hinein, wobey die alte verrostete und ohne Lavetten liegende 4 Canonen gelöst werden. Darbey stehen alle Semenen in Bereithschafft. Im Schloss Thor wird auff einen Tisch ein Gefäss mit Wasser gesteltet, und ihm Einreithen praesentieret, welches seine sonderliche Bedeutung haben soll[1].

Eintheilung dess Landess Herschafften.

Wie das Land durch obbemelte Hauptfluss in drey Theile unterschieden, also wird es auch in drey Haupt Districte oder Oberherrschafften eingetheilet.

Erster District.

Die erste Herrschafft lieget zwischen den Niester und Pruth, und wird durch den von dem Hospodar gesezten Sardar oder Landesshauptmann goubernieret. Unter ihm und in einer jeden Stadt sind die Purkulawen, Bürgemeisters, und auff den Dörffern Vadabuls[2] oder Schultzen. Die merkwürdigsten Örther in dissem District sind: die Stadt Oriowo, welche ehe einem miserablen Dorffe alss einer Stadt ähnlich sieht, liegt an dem Bache Rahuth 2 Meilen von dem Niester und der tartarischen Stadt Dubazar. Hier soll der Poet Ovidius im Exilio gelebt haben, ist aber in Bialogrod begraben.

Soroka liegt am Niester, ist auch eine elende Stadt, doch ist

[1] Pe margine: „NB. Dess Landes Wappen ist ein Ochssen Kopff, womit der Fürst bezeichnet was nothig, und zwar das Petschafft mit rother Dinte bestrochen, anstatt dess Lackes; die Brieffe aber siegelt er alleine mit rothen Siegellack, und der Adel auch niemand darff solches, sondern allein schwartzes Lack zu ihren Petschieren gebrauchen".

[2] Vătafi.

www.dacoromanica.ro

ein starckes Schloss darinnen, wo ehemals die Pohlen sich gegen die Türcken eine lange Zeit tapffer gewehret.

Choczim[1] ist auch am Niester, 2 Meilen von Kaminicez Podolski gelegen: ist auch ein schlechter Orth und hat ein altes Schloss, welches Schloss und Stadt die Türcke zu fortificieren und eine Gräntzfestung darauss zu machen angefangen, wie schon im Jour[na]le devon gedacht worden.

Stepanowce[2] ist noch ein geringerer Orth am Pruth gelegen. In diessen District ist auch zu observieren das grosse wüste Thal, Lopuczna Toline[3] genant: diesser gegen sind auch die Sutle[4] oder Sto Mogilli (hundert auffgeworffene Hügel), wo die Pohlen mit denen Türcken, bluthige Kriege führend, ihre Todten begraben und solche hohe Hügel darüber aufgeworffen, da noch von selbiger Zeit an die gantze Gegend wüste und unbewohnet lieget. Auch ist zu mercken das Thal Kula, wodurch die moskowittische Armee vor $1^1/_2$ Jahren mit dem Czar und Szeremetoff gegangen.

Anderer District.

Der andere District ist zwischen dem Pruth und Seret. Hierinnen liegt erstlich die Hauptstadt dess gantzen Landess und Residence dess Hospodars, Jassy. Ist ein sehr grosses und weitläuffiger Orth, an den Fluss Palyluy[5] und $1^1/_2$ Meilen von der Sisze und Pruth gelegen. Die Häusser sind auff etlichen Bergen und auch Ebenen ohne Gassen und Ordnung zerstreuet herum gebauet, und, wenn nicht so viel Kirchen und Klöster, derer in allem wohl über das Fünffzig, darinnen waren, so möchte es ehe einen grossen Dorffe alss Stadt, ihrer Unordnung wegen, aussehen, ob gleich über sechsstausend Wohnungen darinen zu zehlen sind. Und kan mann von allen Ecken und Enden einkommen, wenn und wo man wil, weil weder Maure noch Graben, wie bey den andern allen, darinn geführet. Mitten in der Stadt sind ungefehr 2 oder 3 ordentliche, sonst aber nicht mehr Gassen, wo die Kauffleuthe wohnen, und nur an diessen Orthen erkennet mann dass es eine Stadt seyn muss, und, wie wohl ein wenig considerabless darinnen zu sehen, so willen wir doch observieren das fürstliche Schloss und Residence. Es ist wohl ein gemauertes, aber schon über die Helffte verwüstes, ruiniertes und altväterijsches Gebäude, auch halb ohne Tach, und darbey eine schlechte Maurer darum geführet, und sonsten überal ein gleiches Ansehen. Liegt abwerts der Stadt, gegen den Fluss Pahyluy.

---

[1] Hotin.
[2] Ștefănești.
[3] Doline.
[4] O sută.
[5] Bahluiu.

www.dacoromanica.ro

Mitten in der Stadt liegt das herrliche und schöne Kloster Golly [1], denen Griechen gehorig: diesses ist viel ansehnlicher und verwahrther alss das Schloss, hat eine starcke und hohe Mauer in einen grossen Bezirck, mit vielen niedrigen Thürmen und nur ein Thor und 2 Pfordten. Die vornehmsten Kauffleuthe haben ihre Gewolwe und Waren darinnen, bezahlen davor denen grigischen Mönchen, indem sie allda vor Feyer und Diebstahl wohl sicher sind. Wie denn auch in denen andern verwahrten Klöstern die Kauffleuthe ihre Krahme und Wahren halten. Die Kirche darinnen ist die schönste in der gantzen Stadt, von den besten und lauter Qvatterstücken auffgeführet, auch inwendig nach griegischer Arth herlich aussgezieret und gemalet, jedoch wie alle andere mit kleinen Fenstern, und also ziemlich dunckel.

Das Kloster Swiente Tritile (Heilige 3 Faltigkeit) ist auch schön und wohlverwarth, hat die gröste Klocken, und ist hierinnen der ehemaligen, nunmehro aber gantz verloschenen Academie Collegium noch zu sehen. In diessem Kloster wurde Ihro Königl. Mayt: Stanislaus, zu Zeit dess Lermes (?), Kalewalik [2], mit denen Türcken in Arreste gehalten. Swiente Sawa [3] und sehr viel andere schöne, sowohl griegische, wallachische alss armenianische Kirchen und Klöster sind hier zu sehen; die gewöhnliche Pfarkirchen aber sind meistens schlecht, und nur von Holtze gebauet.

In jeder Kirche, von denen Vornehmsten gerechnet, hat der Hospodar (sonst aber fast niemand) seinen eignen absonderlichen erhobnen Stuhl, und, wenn er in die Kirche oder sonst aussreitet, wird allezeit eine gewisse Klocke geleutet und dieses gehört zum

Staat des Hospodars.

Es führt sich auff, und praetendiert auch den Rang alss ein christlicher und souverainer Printz, welches ihm auch von allen Monarchen gestattet wird. Im gantzen Lande, vom grössten biss zum kleinesten, stehet alles unter seinem absoluten Gobothe. Bey seinem Hoff hält er alle Bediente so einem Fürsten zu kommen; der jetzige Reichssmarchall Postelnik Mare ist dess Hospodars Schwieger Vatter, dennoch (?) wartet er ihn täglich stehend, bey offendlichen und heimlichen Audiencen den Marchal Stab in der Hand haltend, auff, hat aber unter sich 12 kleine Marchals, die neben dem Hospodar hergehen, wenn er aussreitet in der Stadt. Diesser aber bekleidet ihn zu Pferdte, oder vielmehr reitet vor ihn her, wie auch der Hetmann, nebst andern den vornehmsten mehr. Weil er nun ein Grieche, so hat er meist griegische Hoffbediente, sonsten die Hoffstadt von dem Landess Adell ziemlich ansehnlich

[1] Golia.
[2] *Lärm*, Calabalic.
[3] Sf. Sava.

www.dacoromanica.ro

gemachet wird. Er hält eine Gvardie zu Pferdte, von 150 Mann, die meist im Schlosse wohnen, grüne auff arnouthische Arth mondiert: sonsten halten die burgerliche Fussgänger Semeni [1] täglich auff dem Schlosse Wacht, derer in die 6,000 Mann. Diesse gehen auch mit dem Stadt Agga (Stadtschultzen) die Stadt durch, so wohl des Tages alss Nachten, patrollieren und, wenn der Hospodar ausreitet, begleiten ihm allezeit nebst der Gvardie etliche Fahnen Kaleraschen, und das türckische Spiel oder Music folget ihm gleichfalss. Wochentlich hält er zwey mal Divan (offentlichen Rath) und schlichtet und richtet meistens alle wichtige Sachen selbst in Beyseyn der vornehmsten Ministres. Wenn er in dem Audience Zimmer jemanden Audience gibt, sitzet er auff einem erhabnen Stuhl, recht fürstlich angekleidet, mit einem Rock wie ein Churmantel auff dem Haupt, wie sonst allezeit mit einer Zobelmütze bedecket. Neben ihm ist eine Sopha (türckische Banck) gestellet. Nach verrichteten Ceremonien setzten wir unss allezeit auff diessen nieder, truncken auch hernach öffters mit ihm eine Schale Caffee oder Szerbett. Auff den innersten Schlossplatz darf kein Minister oder Landes Vasall reiten, sondern muss allezeit auff dem eussersten Schlossplatze absteigen, und biss dahin zu Füsse geben. Wir aber machten es denen vornehmen Türcken gleich, und kahmen biss in den innersten Platzen geritten, welches doch den andern ist [nicht] erlaubet. Wenn die Ministres oder andere Vornehme dess Landess zu Hoffe gehen, so reitet der Herr die Stadt durch allein biss zum Schloss, und, so viel Bediente er hat, die gehen alle neben und hinder ihm zu Fuss: 2 halten ihn allzeit bey dem Steigbügel, alles auff türkische Manier. Mit Carossen siehet man niemanden dahin kommen, wie den auch ihre Carossen sehr schlechte, fast wie die unssrige Landkutschen sind, und nach eines jedem Vermögen innwendig aussmeubliert.

Der Hospodar speisset auch woll fürstlich, doch aber allezeit absonderlich und alleine, wenn er auch gleich Gastgeboth halt und, ob schon der jetzige Reichssmarchal sein Schwieger Vater, so sitzet er doch niemals bey ihm an Tische, dass es jemand frembdes sehen oder gesehn haben solte. In diessem District ist die Stadt Perlat [2], von geringer Consideration.

Tergul formos [3], Schönstadt; mag wohl vor dem also geheissen haben, jetzo ist sie einem garstige Dorffe sehr ähnlich; Krasne targ rudenice [4] genant.

Pothuszany [5] ist schon viel grösser und besser, hat etliche gemauerte Kirchen und Klöster, und wohnen hier viele Kauffleuthe,

---

[1] Seimeni.
[2] Bîrlad.
[3] Tîrgul-Frumos.
[4] Ruteneşte.
[5] Botoşani.

www.dacoromanica.ro

so meistens Armenianer; auch gibt es wie in allen andern Städten hier viel Juden. Sonsten ist die Stadt, wie gleichfalss die andern alle, alss ein Dorff offen.

Kotnar [1] ist auch ein schlechtes Stadtgen, wegen dess herlichen Weinss aber sehr berühmt, denn hier wächsst der beste im gantzen Lande, und, wenn er wohl geräth, so komt er dem ungarischen ziemlich nahe, doch mag auch viel darhin contribuieren dass hier die Weinberge wohl gearbeitet werden, und sollen die Inwohner ehemals auss Siebenbürgen hierher gekommen, und Teutsche gewesen seyn, die denn fleissiger alss die Wallachen arbeithen. Denn in dem gantzen Lande die Weinberge liederlich abgewartet. fast niemals gehacket oder sonsten guth gebauet werden, sondern erst in Wiesen oder Caiden stehen. Eine jede Stadt hat ihren Pur-Kulawen [2], das Obergerichte aber wird in Jassy gehalten.

Kischanowo [3], 5 Meilen von Bender, ist auch schlecht, und von den Tartaren vor 2 Jahren fast gantz abgebrant worden: gehört in Dem ersten District.

Czernihowiecz [4] liegt am Pruth, 4 Meilen von der pokutischen Gräntze, ist auch eine schlechte Stadt, und wird, nebst dem gantzen Territorio, weil es alzuweit von Jassy abgelegen, durch einen Starosten (Ambtman) goubernieret.

Dritter District.

Zwischen dem Seret und Siebenbürgen nebst Marmorosch wird der dritte Theil vorgestellet, und ist disser District am aller besten bewohnt und bebauet, weil es an denen ungarischen Gräntzen etwas arbeitsamere Leuthe gibt. Auch thut es diesser District an Fruchtbarkeit an Wein und Baumfrüchten denen andere ziemlich zu vor, über diss ist das Wasser, Holtz und Saltz an allen Enden in überflüssiger Menge. An der wallachischen Gräntze ist erstlich Foxany [5], halb wallachisch, und der andere Theil moldauisch: diesser Theil aber ist [6] der geringste und schlechteste; derohalben auch wenig davon zu gedencken, nur das hier der Wein in grössten Ueberfluss wächsset. Wenn Frembde und Reisende hier ankommen, so gibt der Mann vor Tag und Nacht vor den Truncken zwey türckische Para, ist 1 ½ Keysser Groschen, und davor mag er trincken so viel er will und kan. Auch gibt es diesser Orthen viel Stein-Saltz-Berge, so dass in unterschiedlichen Orthen unter denen Bergen der Bauer nur hinder sein Hauss an den Berg gehet, die Erde von oben etwas abscharret, und so viel Saltz alss er von

[1] Cotnari.
[2] Pîrcălab.
[3] Chişinău.
[4] Cernăuţi.
[5] Focşani.
[6] Adaus: „ist durch einen kleinen Fluss zertheilet".

www.dacoromanica.ro

Nöthen abhauet. Doch darff er es nicht verführen und verkauffen. Vor sein Hauss gibt er dess Saltzes wegen 10 (?) Para dess Jahres.

Das Territorium wozu Foxany gehöret wird durch einen Starosten wie Czernihowicez, und der gantze District aber durch einen Sardar goubernieret, in specie aber hat eine jede Stadt nebst ihrem zugehorigen Lande ihren Purkulawen.

Okno [1] stehet unter der Jurisdiction eines Kameraschen, Cammerherrn dess Hospodars, und auch Purkulawen: der erste hält zugleich die Inspection über die da befindlichen Stein-Saltz-Gruben, denn hier das Saltz mit leichter Mühe gegraben, auch in das gantze, auch umliegende Länder geführet wird. Sonsten ist die Stadt nicht gross, aber fast die feinste im gantzen Lande, nach Jassy. Sie liegt unter dem Gebürge, $1^3/_2$ Meilen von dem Eingang dess Passes nach Siebenbürgen auff Perecz, und zwar an den Fluss Tartarosch. Auch qvillet diesser Gegend eine Arth Teer, alss auss einer Wasserqvelle, und wird auch in das gantze auch andere umliegende Länder verführet. Es ist dicker alss Oehl und wird gebrauchet zu Wagenschmiere, Lederaussarbeiten und dergleichen. Diese Quellen kommen auch dem Hospodar zu.

Tartarosch [2] liegt nur $^1/_4$ Meile davon, ist aber totaliter ruiniert: die Tartarosch Fluss vorbey.

Pakau [3] liegt an dem Fluss Bistrice, ist vor deme ein grosse Handelsstadt gewesen, anjetzo aber siehet sie miserabel auss, und ist schlecht bewohnet.

Romany [4] liegt an dem Fluss Moldau und zwischen dem Seret: hat ein schönes bischöffliches, auch andere Klöster, auch andere feine Kirchen. Ist meist von Kauffleuthen, absonderlich Armenianern, bewohnt, die auch eine schöne Kirche dar haben. Sonsten ist auch hier eine ungemeine schöne Gegend und fruchtbares Thal, dass sich biss unter Soczawa und auch Wallachey erstrecket.

Niemiecz [5] ist vordeme eine berühmte Stadt gewesen auf dem Schlosse, so auff einem Berge lieget, haben sich die Pohlen in vorigen gantzen Türcken Kriege sehr wohl defendieret, und solches nicht ehe alss nach geschossenen Tractaten abgegeben. Anjetzo ist alles in sehr schlechtem Stande: gräntzet an der Marmarosch.

Boyanow [6] siehet einem schlechten Dorffe auch ähnlicher alss einer Stadt; dess gleichen auch das an dem Fluss Seret gelegene Städgen Seret Terg [7].

Soczawa [8] mag vordem eine prächtige Stadt gewesen seyn, wie

---

[1] Ocna.
[2] Trotuş.
[3] Bacău.
[4] Roman.
[5] Neamţ.
[6] Boian.
[7] Tîrgul Siretiului.
[8] Suceava.

www.dacoromanica.ro

es an ihren herrlichen und vortrefflichen Klostern und Kirchen zu kennen, die theilss ruinirt, theilss noch in ziemlichen Stande erhalten worden. Auch sind hier zwey Festungen: die eine ist das Schloss, auff einem Felssen an Fluss Soczawa ausserhalb der Stadt gebauet, jetzo aber ruiniert; die andere haben die Pohlen im vorigen Kriege wegen der Communication mit Niemiecz gemachet, und ein Kloster unweit der Stadt befestiget, auch selbiges erstlich nach getroffenen Friede, mit Niemiecz und Choczim, den Türcken abgegeben, welche aber leer stehen.

Die Stadt liegt an einem schönen lustigen Orthe, auff einer fruchtbaren Höhe, unten gehet das Wasser Soczawa. Ist von vielen armenianischen Kauffleuthen bewohnet, sonsten aber auch gleich den andern ziemlich ruiniert.

Auch gibt es hin und wieder, das gantze Land durch, viele und schöne Kloster, derer zu gedencken nicht nothig seyn wird.

Ist also die gantze Summa der Städte hier auffgezeichnet.

Die Milice.

Ihre Milice ist nicht regulair, oder die da in würcklichen und ordinären Sold stehe, und daher auch sehr miserabel und nicht ein mal unter die Soldaten zu rechnen (ausser des Hospodars Gvardie) und bestehet in Infanterie und Cavallerie, wenn sie anders soll so genennet werden. An keinen Orthe mehr alss in Jassy finden sich die Fussgänger Semeni genant, und mögen davor in die 6.000 Mann seyn: meistens sind sie auss der Bürgerschafft aussgelessen, wohnen dar und haben auch Weib und Kinder. Zwar bekommen sie monathlich etwas weniges an Solde, die Contribution aber zahlen sie gleich den andern Inwohnern, und ihre Wachten thun sie, wie wohl nicht allzu offt, gleich denen Soltaden. Nicht mehr Privilegien hat auch die Cavallerie, Kalerashi genant, nur dass sie meist alle gleich den andern Inwohnern auff- und in dem gantzen Lande herum wohnen: sie thun keine Wachen, sondern werden zu Verschickungen, Contributions-Entreibung und der gleichen Verrichtungen gebrauchet.

Auch haben weder diesse noch jene Mondour von Hospodar, sondern sie kleiden sich vor ihr Geld nach Willen und Vermögen. Ihr Gewehr ist Sebel, Bogen und Pfeile, auch Piqven, wenig aber sind die da Pistohlen oder sonst ein Schiessgewehr haben. Die Semenen führen auch einen Sebel und Janitscharen und andere Flinte. Doch, wenn der Hospodar mit ihnen unter den Türcken zu Felde gehet, werden sie inssgesamt zu nichts anders als Brücken bauen, Wege bessern und dergleichen Arbeiten gebrauchet. Ueber diesse gantze Milice ist ein Feldherr von Hospodar gesetzt, nach ihrer Sprache Hetmann genant, und wohnet er meistens in Jassy, nebst einem Capitain Mare über die gantze Infanterie, ist so viel alss Obrister, auch denen andern Capitains, Bulibaschen (Lieute-

www.dacoromanica.ro

nants), Stigaren[1] (Fendrichss) und andern Semenen. Die Capitains Mare aber von der Cavallerie wohnen auff dem Lande in ihren eingetheilten Districten herum, und unter ihnen wiederum ihre Capitains, Bulibaschen, etc., alle gleichfalss allss die andern Unterthanen, zahlen auch gleiche Contribution, und haben schlechten Sold, mussen ihre Pferdte auch vor ihr eignen Geldt schaffen und erhalten; doch, weil sie alle Hausswirthe sind, komt es ihnen nicht schwer an. Derohalben würde der Hospodar auch mit diesser gantzen Armee wenig Hunde auss dem Offen locken, weil weder gute Anstallt, noch guth Gewehr, noch Geld, noch tüchtige Anführer oder auch Untergebene sich bey ihnen befinden und dahero gebrauchen sie die Türcken nicht zum Streit, sondern Arbeit. Sonst auch in der gantzen Welt nicht solche Anstalt alss bey Türcken, und durch diesses Mittel sind alle Strassen und Wege im guten Stande; absonderlich wo die Armee passieret, da ist der gantze Weg einen Tisch gleich, auch ist kein Graben eines Schritts breith an solchen Orthen wo nicht eine Brücke solte gebauet, oder das Unebene aussgefüllt und eben gemacht seyn. Aremaschi[2] sind alss Einspänger oder Hoffsoldate, die alle Execution verrichten oder Ordres darzu führen, auch gefangen nehmen, wo es etwas rechts: Arremaschi mari[3] sind ihre Officieren genannt.

Wie nun diesse Nation zu allen bössen geneigt, so haben sie doch auch das Naturell oder angeborne Geschicklichkeit sich etwas gutes einpflantzen zu lassen. Frembde Sprachen und Künsten zu lernen, fället ihnen nicht schwer, wenn es nur nicht an guter Anleitung fahlet. Auch werden auss ihnen unter guter Ordre und Anführung so gute beherzte und streitbare Soltaden alss von irgend einer Nation in den Welt, wie wir an denjenigen gesehn welche Ihro Königliche Mayt. Den gantzen Krieg durch gedienet, auch darbey, ob sie schon von schlechten Herkommen gewesen, viel Guth und grosse Ehre durch ihre Tapfferkeit erworben.

Es ist zu kennen dass sie vordeme streitbare Männer gewesen, denn sie diesses Land unter ihren Souverani ziemlich lange defendieret, mit Pohlen viele und schwere, mit denen Türcken aber gantzen achtzehn Jahr an einem Stück ohne die geringste Alliance und Hülffe aussländischer Potencien glückliche und unglückliche Kriege geführet, hiss sie endlich durch ihre eigne Uneinigkeit und Misstrauen, auch Untreu, da sie bald diessen, bald jenen, eine denen Pohlen, andere den Türcken angehänget, sich so schändlich getrennet, das Land dadurch zerrissen und verwüstet, und da durch sich selbst zu Unterthanen und Sclaven der Türcken gemacht, die in dem trüben Wasser wohl zu fischen wissen, sie sich aber selbst nunmehr in Ewigkeit nicht herausreissen werden, denn ihnen

[1] Stegari.
[2] Armaşi.
[3] Armaşul Mare.

www.dacoromanica.ro

der Türcke durch die grosse Contribution die Flügel so verschneidet, dass sie sich unmüglich empor heben können. Von der Zeit an ist das Land fast ohne Inwohner geblieben, denn man noch diesse Stunde in die 30 tausend wüste Dorffen darinnen findet, da vor dem alles sehr wohl bewohnet, unter ihnen 20,000 in wircklichen Sold stehende regulaire Trouppen, 40.000 Land Milice und wiederum 40.000 Schützen waren, die gewiss das Land zu defendieren capabel waren, wo sie Gott nicht mit Uneinigkeit straffen und auff diesse Arth das gantze Land verwüsten vollen, und hat numehro niemand, als ihr Schiedsman, die Türcken, den besten Profit davon getragen.

Einige merckwürdige Dinge.

Zu Oriowo [1] soll der Ovidius in seinem Exilio gelebt haben, auch sagen andere das er zu Bialogrod begraben liege; doch ist diesses nicht ein mal 3 Tage Reisen von hier gegen das Schwartze Meer gelegen und kan er so wohl hier alss dort sich auffgehalten haben.

Eine halbe Meile von der Stadt Kischanowo gegen Jassy zu gehet der Bach Big [2] mitten durch einen zertheilten felsigten Berg, und soll der Teuffel al dar den Durchbruch gemachet haben, in Willenss den Niester dahin zu leithen, und die Steine davon hinweg getragen, um den Niester zu stopfen. Wie denn auch von hier biss gegen bemelten Niester durch ein gross Stück Feld in einer Linie die Steine noch liegen die er hat fallen lassen, und wird diesses inssgesamt und von allen Inwohnern bekräfftiget.

Bey Derhuy [3] ist eine grosse See, darinnen ehemals die gantze Stadt versuncken, und diesse See darauss worden, und sind nicht mehr alss etliche Häusser nebst einer feinen Kirche überblieben.

Unter Pothyszany sind 2 eichene Wälter, etliche Feldwepes gross. Alss die Moldauer mit denen Pohlen Krieg geführet und solches mit ihnen hernach umgepfüget, dass hernach solche Wälter darauss gewachssen, auch es noch sehr wohl zu kennen dass sie gesäet sind, und in solcher Ordnung stehen. Die Inwohner nennen diesse Wälter Dubrowa rossa [4], rothe oder bluthigte Eichen, weil sie ihnen viel Bluth gekostet; sie führen auch noch immer die Worte gegen die Pohlen, sagend: Zweymal haben wir schon mit euch gepflüget und Walter gepflantzet, das dritte Ma kann es auch noch geschehen.

Das Kloster und Dorffgen Uscz [5], 7 Meilen von Jassy gegen die

---

[1] Orheiu.
[2] Bic.
[3] Iezerul Dorohoiului.
[4] Dumbrava Roşie.
[5] Hîrşi.

www.dacoromanica.ro

Donau, nechst dem Pruth, wo der Friede mit denen Türcken und Moskowittern anno 1711, den $^{11}/_{22}$ July, geschlossen worden im Beyseyn dess Czars.

Der Inwohner Herkommen.

Ihrem eignen Geständniss nach, so haben keine ehrliche Leuthe, sondern lauter Räuber, Schelme und Diebe, auch Verwiesene etlich diess Land zu besitzen angefangen, welches auch noch sehr wohl an ihren jetzigen Naturen und Sitten, auch der Sprache zu kennen. Die meisten sind anfangs auss Italien und Griechenland verjagt und hieher inss Exilium verwiesen worden; andere sind auss Pohlen und Russland hierher gekommen.

Die Sprache.

Das Fundament der Sprache ist auss dem italiänschen und frantzösichen und per consequens aus dem lateinischen, das übrige und dem russischen genommen; doch kan sie mit Wahrheit numehro eine compendieuse und nette Sprache genannt werden, und ist sie einem der lateinisch oder italianisch verstehet artig anzuhören, auch also leichtlicher zu lernen, und, wie wohl sie auch ihre Dialectos hat, so wird sie doch in der Hauptstadt (Jassi) am besten gesprochen, in der Wallachey ist sie schon nicht so zierlich und reine.

Ihre Lettern sind meistens auff griegisch, gleichformig aber und einerley fast mit dem russischen, und haben auch wie diesse 40 Buchstaben in Alphabeth.

Adelschafft.

Ob nun wohl auss solchem Gesinde ein Land, ein Herrschafft geworden, so befind sich doch auch ein Adell nunmehro darunter, die einen ziemlichen Vorzug und grossen Respect vor denen andern haben, und werden inss gesamt Boiari, die vornehmsten aber alss Barone Mare Boiari[1] genant. Doch haben sich hier auch viele Griechen mit eingeschlichen, die sich durch ihr Geld selbst zu Edelleuthen gemachet, und sind noch wenig von den alten moldauischen Familien übrig.

Ihre Natur und Sitten.

Im Geblüthe und in Tugenden sind die Edelleuthe und Bauren einander gleich, und also über einen Leisten geschlagen. Sie sind falsche und tückische Leuthe, und in Summa die grössten

[1] Boleri mari.

www.dacoromanica.ro

Lügner und Betrüger, in allen ihren Thun und Vornehmen veränderlich und unbeständig, und was sie zusagen, werden sie wenig halten. Keiner gönnet dem andern etwas, und selbsten haben sie auch nicht gar viel übrig was sie nicht verzehren oder verpanckettieren solten, doch nicht mit Freunden und Verwanden, sondern unter sich selbst und alleine. Mit der Dieberey können sie hauptsächlich inss gesamt umgehn, und geben darinnen es denen Cosacken wenig nach; diess treibt so wohl Edel alss Unedel, und, stihlt der Edellmann nicht selbst, so hält er doch seine eigne Diebe, die weit und breith aussgehen, stehlen und ihme solches nacher Hausse bringen. Absonderlich treiben diesses Handtwerck die auff der pohlnisch-pokutischen, auch tartarischen und wallachischen Grantze wohnen: unter Horodenko[1] ist ein Dorff Seraphince, von etlichen tausent Häusser, meist mit dergleichen Gesinde bewohnet. So habe ich auch niemals in dem Lande einen Dieb hencken sehen, denn auch nirgens ein Galgen aufgebauet stehet, obgleich so wenig Diebe gefangen werden: so bald aber dieses geschieht, und sie einen einsetzen lassen, so finden sich Edelleuthe die den Dieb losskäuffen, und, wo er ein approbierter Meister, solchen zu ferneren dergleichen Dienste gebrauchen. Viele sind so verwegen, dass sie biss unter und nach Constantinopell gehen und von dar Pferde herauss führen, denn ihre meiste Dieberey geschiehet mit denen Pferdten.

Gerechtigkeit dess Diebstahls.

Wenn einen Frembden oder auch einheimischen Vornehmen etwas verlohren oder gestohlen, ja auch jemand todt geschlagen wird, so fordert er es von derjenigen Stadt oder Dorffe unter welches Direction oder Boden es geschehn ist. Können diesse nun beweissen, auch darthun das die Spür über ihre und auff andere Gräntze gegangen, so muss er sich an diejenige halten wo die Spur zu Ende gangen, und mag es hernach der Schuldige oder Unschuldige bezahlen. Doch haben wir auff diesse Arth vielmal unssere Pferdte wieder oder doch bezahlt bekommen, denn die Diebe in dem Lande einander alle perfect kennen, und, wo scharff darauff getrungen wird, endlich einander aussgeben.

Handell und Wandell.

Sonsten gibt es auch wohl in denen Städten ehrliche Handelss Leuthe; die meisten aber sind Griechen und Armenianer, auch wohnen anjetzo in dem Lande viel Türcken und Juden. Was das Land selbsten gibt, ist: Honig, Wachss, Wein, Hanff, dessgleichen hat es das schönste Vieh, Ochssen, Pferdte und Schaffe und Steinsaltz, Teer.

[1] Horodenka.

www.dacoromanica.ro

Essen keine Kälber.

Wie in Pokutien, auch Ungarn, also auch hier werden keine Kälber gegessen, und darum ist auch so viel Viehe, denn, wenn sie das Kalb schlachten, gibt die Kuh keine Milch mehr; wenn wir nun wolten Kalbfleisch essen, mussen wir die Kuh mit kauffen: doch kan man hier wohl beydes vor drey Reichsthaler haben. So fern ein Kalb verrecket, stopffen sie das Fell auss und stellen es der Kuh vor, und melcken darbey; wird sie es aber endlich gewahr, so gibt sie keine Milch mehr.

Vortreffliche Schaffe.

Die Schaffe sind in diesem Lande, wie wohl nicht alle, doch die meisten von einer sonderlichen Arth: haben Hörner und so grossen Schwantze, von purem Fett, dass mehr alss bey unss eine gantze Scheps Keule aussmacht. Wenn sie recht fett werden, können sie die Schwänze nicht ertragen, sondern führen sie auff 2 kleinen Rädern alss auff einen kleinen Karen nach, welches artig anzusehn: auch in Tartarey gibt es lauter dergleichen, doch nicht mit so langen, sondern runden Schwantzen. Viel mal habe ich einen Schwantz wegen lassen und solchen von 5 biss 6 türckischen Oko, so viel alss 15 Nürnberger Pfund, schwer befunden. Das Fett wird wie Butter gebraucht und ist auch viel gesunder alss von den unssrigen Schaffen.

Wildpreth.

An allerhand Wildpreth ist in dem gantzen Lande ein unerhörter Uberfluss: Elende, Hirsche, Rehe, Bären und wilde Schweine gehen alss die Heerden Schaffe im Lande herum. Auch Trappen, Rel- Feld- und Birckhüner, Enten, Gänsse und Schneppen und andere Vögel gibt es in gröster Menge, wenig Leuthe aber die sie jagen oder fangen wollen, und könten sich die Inwohner, wo sie Lust darzu hätten, von blossen Wildpreth ernehren. Denn so wohl dem geringsten Bauer, alss dem Hospodar selbsten allezeit auch an allen Orthen und Enden frey stehet zu fangen und jagen wie und wo er will. Ein Reh kaufft man vor 6 oder 8 Keysser-Grosschen, und alles ander in einem Schund (?) wolfeilen Preiss

Wohnungen.

Die adelichen und andere Vornehme haben wohl noch meistens feine und von Holtz gebauete Häusser und Palläste, die Bürger aber und Bauren haben (?) den schlechten Hütten. Die meisten, wenn sie ein Hauss bauen wollen, so schlagen sie nur Pfahle in der Erde, flechten solches auff die Arth eines Zaunss, beschmieren

www.dacoromanica.ro

es in und ausswendig mit Lemien, machen schlechte Gesparre darüber, decken das Tach mit Grass oder Rohr, und denn ist das Hauss fertig, bloss auss einer Stube und Vorhausse, biss weilen auch Kammer darbey bestehend; doch ist alle sauber und greiss angestrichen bey ihnen, ob es gleich ein so schlecht Fundament und gebrauchte Kunst hat.

Sie haben wohl auch anstatt Brennoffens Backöffen in der Stube, wie in Russland, aber darüber ist ein Rauchfang gemacht, wodurch der Rausch auss der Stube gleich von der Flamme aussgehet, und kan mann mit grösster Commodität in der Stube backen und auch kochen. Undwenn auch gleich der Bauer in Walte wohnet, wo ihme wie auch in dem gantzen Lande alle Inwohnern und Leuthen dass Holtz ohne eintzigen Pfenning offen und frey stehet, so hat er doch eine miserable Hütte, und, wo es ihnen auch müglich, so wohnen sie alle in denen Wältern, damit sie sich, wenn Contribution aussgeschrieben wird, oder Volck marchieret, desto ehe verbergen oder echapieren können. Denn er doch nach seinem Hausse wenig oder nichts fragt, sondern ohne Hinderniss und grosse Unkosten mit eigner Hand an einem andern Orthe neubauen, auch, wo und wenn er will, ein anderes bauet, solches auch nach Gefallen von neuen verlässt, und sind auff diesse Arth an den Landstrassen wenig Dörffer zu sehen. Doch ist sonsten guthe Anstalt im Lande, dass der Weg wohl gebessert, überal Brücken gebauet und an allen Strassen und Wegen die schönsten und gesundesten Brunnen gegraben und auffgerichtet sind, welche denen Reisenden sehr wohl zu Nutze kommen, und wird diesses sonderlich vor ein bonum opus bey ihnen gehalten, dass mann auff denen Strassen Brunnen bauet. In Jassy ist der schöne gemauerte und berühmte Brun Pokurare[1], worauss fast in die gantze Stadt das Wasser geholet, geführet und auch in der Stadt verkauffet wird.

Ackerbau und Haussrath.

Obschon die Bauren den Nahmen vielleicht von Bauer, Ackerbauer führen, so sind doch diesse meiste Inwohner nichts weniger alss solche Bauren, sondern auff diesser Arth lauter Freyherren. Keiner hat sein eigen und abgemessen Land, sondern wenn und wo er will, da pflügt er: 5, auch wohl 6 Paar Ochssen spannet er vor einen Pflug, damit fährt er auffs Feld und probieret erstlich damit an unterschiedlichen Orthen, wo es ihm guth deucht und wo die beste Erde sey, und denn hernach pflüget und säet er (denn nicht mehr alss einmal wird gepflüget) so viel ihm beliebt, und diesses ist hernach, so lange die Frucht darauff, sein eigen Land; übers Jahr kan er wieder ein ander, ja auch eines andern und bessern

[1] Păcurari.

www.dacoromanica.ro

Orth umpflügen, und, wenn sie auch Lande oder Wiese umpflügen, so geschieth es nur ein mal : sie magen da Gersten oder Korn oder Weitzen, Hirschen, etc. darauff seen, wenn auch verhero dass Grass darauff Mannes hoch gewachsen gewesen were. Wie denn auch an vielen Orthen die Pferdte und Ochssen im Grasse gehen, dass mann sie darinnen kaum oder wohl gar nicht sehen hann, sondern, damit man sie erkenne, so muss der Hüter selbiges Viehes die Wache zu Pferdte halten, sonsten er sie verlieren möchte. Doch damit sich der Bauer nicht etwan gar zu wehe thue, so pflügt er kaum das gantze Jahr durch etliche Tage, und darauff wächst ihm so viel zu, dass er 12 bis 15 Personen damit ernehren kan. Gar zu viel, oder ein übriges zu haben, verlangt er nicht, ob ihm gleich frey stehet wohl 1000 auch mehr Scheffel ausszusäen. Hoff Arbeith thun sie auch nicht, denn er ist vor dem Hospodar und dem Keysser so guth alls wie der Edelman; mussen auch beyde nach Proportion contribuiren, und ein jeder vor sich sorgen.

Lieben den Müssiggang.

Die meiste Zeit gehen sie müssig, und wollen sich nicht einmal um dassjenige was zu ihren Leibess-Unterhalt dienet und mit sehr leichter Mühe erworben wird bemühen. Heu macht der Bauer auch nicht, oder doch sehr wenig, ob er gleich tausent Schober machen könte, denn so wohl mit den Pflügen alss Mähen in dem Felde, heist es, wer am ersten in die Mühle komt, der mählet am ersten. Doch sind sie alle gleicher Arth und der Arbeit seine Feind (?) wenn er im Felde einärndet.

Treschen mit Pferdten.

So scharret er zu gleich auff dem Acker oder der Landstrasse die Erde von oben ein wenig hinweg, machet ihn(?) also einen Tennen, und trischet da selbst mit denen Pferdten das Geträide auss, und achtet es gar nicht dass auff diese Arth viel zu Grunde gehet; das Stroh lässet er liegen oder verbrennen. Ihr gantzer Haussrath ist etliche Schüsselln, Töpffe, holtzren Löffen und Laster-kannen, sonsten wird mann wenig bey ihnen finden. Betten haben sie auch nicht und ist etwas rares wo man etliche Haupt-Küssen siehet. Sie liegen auff blosser Erde, oder auff den Offen, Bretern oder von Strauch geflochtenen Bette, mit einer schlechten Decke darüber gebreitet, und mit einer solchen bedecken sie sich auch: legen auch weder Heu noch Stroh unter, ob sie sich gleich auff diesse Arth die Rippen im Leibe entzwey liegen, ja die Krancken offters Löcher in die Hüfften liegen möchten.

(Urmează.)

www.dacoromanica.ro

Arturo Graf și Romînii

În *Le Danaidi* ale lui Arturo Graf, care, cum se știe, a trăit mult timp în Brăila, de și născut în Atena, se află două sonete închinate la Tomi (Constanța), *Ricordo di Tomi.*

Iată-le:

I.

Molle cantar delle innovate forme,
Di Vener blanda, delle Grazie ignude,
Le spiaggi io vidi desolate e crude
Ove piangendo tu segnasti l'orme.

E vidi i campi ove maligna dorme,
Macerata dal sol, l'atra palude,
E calmucco pastor, squallido e rude,
Caccia tra pruni le pascenti torme.

Talor, seduto sull' estrema sponda,
Io miravo quel mar torbido e prono,
Côrso a di lungo da fuggenti vele:

E, udendo il vento mormorare e l'onda,
Udir nell'aere mi pareva il suono
De' tuoi sospiri e delle tue querele.

II.

Stridea l'orrido verno: oltre la neve
Premeva i campi di gelata soma:
E tu d'Italia il cielo e le grandeve
Mura sognavi dell'eccelsa Roma.

Sognavi i cari sodalizzi e il lieve
Riso di Fabio e la fragaante chioma;
E giò sentivi dileguar la breve
Vita e fiaccata ogni tua possa e doma.

Ove i tripudii allora? ove gli amici
Che di tumide lodi e di profferte
Sazïato t'aveano ai dì felici?

Solo eri: solo! e, in cupa doglia immerso,
Alle nuvole, ai venti, alle deserte
Rupi gridavi il disperato verso.

www.dacoromanica.ro

I.

Blînd cîntăreţ de forme 'noite,
Venerea blîndă, nudele graţii,
Veniiu spre ţermul de lungi desolaţii
Cu tristele-ţi urme întipărite.

Iată şi cîmpii unde pîndeşte
Balta 'negrită în solul avar:
Ciobanul calmuc, aspru, murdar,
Intre pruni slabi turma-şi păzeşte.

Adesea stînd pe ultimul mal
Priviam adîncul tulbure-afund
Pe care-aleargă pînze fugare

Şi-acolo, în mijloc de vînt şi val,
Simţiam în aier zvonul profund
Al plînsului tău către Mare.

II.

Vuia iarna cruntă, nalte zăpezi
Peste cîmpia de trist îngheţ;
Tu, italianul cer parcă-l vezi,
Al veşnicei Rome zid măreţ.

Visai în pustie amicii iubiţi
Şi Fabia-ţi rîde, mirezme în păr,
Dar viaţa se pierde acuma, ştii,
Se pierde pe 'ncetul avînt şi-adevăr,

Unde-i bucuria? Amicii tăi nu-s,
Amicii, dulce cuvînt
In zilele bune care s'au dus,

Şi, singur acum, îndurerat,
Spre nouri, spre stînci şi în vînt
Tu strigi, părăsitul, un vers dureros.

N. Iorga.

www.dacoromanica.ro

Asasinarea lui Grigore Ghica

Relaţiune extrasă din „*Storia de l'Anno*“ (Venezia, 1777, a spese di Francesco Pisteri, libro terzo, pp. 143-146)

Un avenimento però cui mancar non poteva di magiormente essarcerbare l'animosità delle due Parti, fu il succeduto all'Ospodario di Moldavia. Spedì il Gran Signore il suo Gran Scudiere Achmet Bey à visitare tutti i Magazzini lungo il Danubio, a provedergli di ogni sorta di munizioni da guerra e da bocca, dandogli inoltre quattordici Diplomi di Commandante e tre Ordini suoi positivi di cui facesse uso per varj importanti disegni.

„Era allora Principe della Moldavia Gregorio Ghika, di nobile Famiglia Constantinopolitana, orienda d'Albania, il cui padre era stato sacrificato nel 1740 con un cordone dalla Porta al favore della nazione, allora quando fece l'ultima pace con la Corte di Vienna. Era compito il termine di tre anni dopo il quale doveva dimandare alla Porta la conferma nel suo Principato. Spedì per tale oggetto il suo figlio cadetto à Constantinopoli, dove fu il giovane Principe benissimo accolto ed ottenne il Firmano dimandato per il suo Genitore, a cui rese conto del fortunato successo della sua commissione. In quel frattempo partì Achmet per portarsi à Choczim col pretesto di prendervi misure relative al militare. Quell' Uffiziale accompagnato da quaranta Giannizzeri entrò in Jassy, capitale della Moldavia e si finse malato, onde il Principe Gregorio si trovò obbligato à rendergli, il dì 12 Ottobre, visita, ma incognito, per salvare l'etichetta. Fecesi accompagnare dal proprio medico per dare soccorsi dell'arte all'amalato. Fù ricevuto con tutti i contrasegni di amicizia e fatto servire di caffè e sorbetto; quando, dopo breve trattenimento di complimenti, il Principe cominciò à parlare di affari. Allora il Ministro della Porta ordinò agli assistenti di ritirarsi per rimanere con esso in libertà. Sortì ognuno à riserva di alcuni domestici del Turco Offiziale, dai quali afferato il Principe, ed, accortosi esso del disegno, fece tutta la possibile resistenza, malgrado che fossero riusciti nel circondargli il collo col fatale cordone, ma, gettato contro terra, si terminò di uciderlo à colpi di pugnale. Gli tagliarono dopo la testa, ed, imbalsamata frettolosamente, la spedirono à Constantinopoli.

Sentendo il medico dell'estinto Ospodario il sussuro, e la

www.dacoromanica.ro

rissa, non tardò ad accorgersi di quanto succedeva, e si ritirò celeremente per mettere in salvo il primogenito di Gregorio, onde riuscigli di fuggire con esso. Dopo l'esecuzione il Ministro Ottomano s'impadronì degli effetti e del denaro del defunto, e, convocati li Bojari, ò Grandi Moldavi, lesse ad essi il Firmano contenente gli ordini del Gran Signore e formò una Reggenza composta di quattro diù *(sic?)* per governare fino all' arrivo di Constantino Murusi, Primo Interprete della Porta, creato dal Sultano Ospodaro di Moldavia.

Il corpo del sciagurato Gregorio fu riscattato dai Bojari con l'esborso di otto mila lire, onde inumarlo con gli onori ed Uffizj della Greca Chiesa. Varie cose si dissero intorno à ciò che hà potuto recare à Gregorio Ghika un fine cotanto infelice. Era egli di rari talenti, prudenza, ed affabilità grata à suoi sudditi: statto nell'ultima guerra prigioniero nella Rusia, si pretese che dopo avesse mantenuta con quella corte una corrispondenza che la Porta credeva nociva à propri interessi e contraria ai doveri del vassallaggio che gli devono gli Principi di Valachia e di Moldavia.

Per il Trattato di Pace que' due Principati non potevano essere aggravati di tributo maggiore di quanto allora pagavano, anzi s'era concertato di trovar modo onde sollevarli in parte. La Porta sospettò che della Moldavia succedesse quanto vedeva già verificato nella Crimea, dove Sahin Guerai era tanto dispendente dalla Russia. In fine le ricchezze di Gregorio, giacchè fu sostenuto che segli trovarono quindici milioni in gioje, denaro e biglietti di banco, somma, per altro, che fu creduta ben esagerata, attrassero sopra di lui e sulla sua condotta l'invidia di molti e l'attenzione dell' Ottomano Ministero, onde poi procurargli una tanto funesta morte. Aveva esso inutilmente dato saggi di zelo e di corragio ne' principi dell' ultima guerra, defendendosi con le poche forze che aveva dalla prima irruzione de' Russi, attorniato poscia da grosso corpo de' medesimi, e mal soccorso dai Turchi, dovette rendersi prigioniero nella sua Residenza. Era amato e stimato da più Sovrani, e poco prima il Re di Prussia aveagli spedito in dono un bell'orologio, che suonava il flauto, ed un servicio di Porcellana.

Comunicat de **L. Baidaff.**

---

www.dacoromanica.ro

DĂRI DE SAMĂ

Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării-Romîneşti, vol. I, Acte şi scrisori (1527-1572)*, Bucureşti 1929.

Bogata culegere, plină de lucruri în adevăr noi, începe cu vestirea de către Ferdinand de Habsburg a alegerii sale ca rege al Ungariei către Petru Rareş (no. 1). Un sol muntean şi vine la el în Viena (no. 3). Unul moldovean (no. 5; cf. şi no. 7). Uneltiri ale Domnului Ţerii-Româneşti în Ardeal la 1528 (no. 4). Un Ioan Zalanczy, secretar de ungureşte al acestuia (no. 6). „Nimicirea a toată populaţiunea" din Ardeal de Petru Rareş în 1529 e o ciudată închipuire a editorului (no. 8). Sol moldovean în 1531, cunoscutul Grigore Rosenberger, pîrcălab de Cotnari (no. 11). Recunoaşterea lui Ioan plebanul din Feleac ca fiu al episcopului Danciu (no. 13). O scrisoare a lui Radu-Vodă Paisie către Ştefan Majláth (no. 15): se teme, la 1535 să nu-l găsească duşmanii moldoveni şi cere să fie primit în Ardeal, şi cu Ţiganii lui. Cu privire la campania din 1538 a Sultanului în Moldova, se relevă că *Soliman, care are tunuri cu bivoli, vrea să puie pe doi din fiii săi, cu cîte un beg lîngă el, ca Domni în ţerile noastre, ai căror Domni se cer primiţi peste munţi* (no. 16)[1]. În acelaşi an, un privilegiu austriac pentru Cicii (nu „Zicii") din Istria: li se zice „Valachi sive antiqui Romani" (p. 16). Un raport din 1-iu Ianuar 1539 arată că Sultanul a pus sangeaci la Soroca (nu şi la Bar, despre care se spune numai că e vecin; v. no. 18, p. 17). *Ilie-Vodă face din clopote tunuri*, îndeamnă pe Moldoveni la turcire şi ţine 500 de case de Turci la Suceava; lasă Tatarilor deschisă calea spre Ungaria. *Încă de atunci s'a luat hotărîrea de a aşeza Tatari între Nistru şi Prut: Moldovenii sînt învitaţi a pleca de acolo* (p. 18). Regele Poloniei e silit să restituie legaţi pe Moldovenii fugari în ţara lui (p. 19, no. 19). Hotărnicia comunei Tălmăcel, no. 19. Extrem de important actul de jurămînt al lui Alexandru solul Moldovei, către Ferdinand al Ungariei, 1541 (pp. 21-2, no. 21). La 2 Februar regele dă Ciceul lui Majláth, no. 22. Toată povestea întorsului lui Petru Rareş în 1541 e presintată cu

[1] Nu poate fi: „quam Indos profectus est",

www.dacoromanica.ro

amănunte absolut nouă: avea o oaste de 200 de Moldoveni, Tatari şi Greci, plus doi Turci. Vornicul Ţerii-de-jos ajută. Cu Alexandru sînt 15.000 de oameni. Totuşi e silit să fugă. „Poporul moldovean e foarte mulţămit de întoarcerea lui Petru pentru că-i ocrotia de nedreptăţile nobililor şi domnilor lor şi, astfel, părăsind pe domnii lor, aleargă bucuros la el" (no. 23). Altă scrisoare dă data întrării în Suceava: 22 Februar (p. 24, no. 23. Acolo: nu „asservantur caeteri", ci „asservantur, caeteri"; „sprevit", nu „strenit"). Cererea cetăţilor ardelene ale lui Petru Rareş (p. 25, no. 24). Solia la Viena, pentru acesta, a lui Iacob Fischer era cunoscută din *Acte şi fragmente*, I, ale noastre (v. no. 26). Împăcarea lui Petru cu Polonia, no. 27. Ştiri despre restabilirea lui Petru şi pe pp. 28-9, no. 28 (dar „quinque", nu „quicunque", „potest", nu „post"). Se vede că Petru batjocuria pe Unguri şi se lăuda că va desgropa la Alba Regală pe Ioan Zápolya şi-l va spînzura, pentru că l-a trădat (la pagina 29, nota 1, „Sebeş", nu „Sebiş"). Ameninţarea către Rareş că, dacă ar ataca Făgăraşul, i se vor ucide prinşii, cîte unul pe zi (p. 29, no. 20). Rareş îşi cere ostatecii pentru ca să lucreze, cu bani, pentru liberarea lui Majláth (tot Fischer; no. 31). Atitudinea Domnului muntean, no. 33. La no. 32 „orator turcus cz" nu e „Cz[erczi]el", ci, de sigur, „Cziausz". Despre Vlad „Dragulia de Semtesth" (no. 34) am vorbit în *Studii si doc.*, XI. Avram din Bănila se plînge, la 1546, că în Polonia se ţine un „fiu de Domn", no. 37. Era cunoscut şi „Teodor fratele lui Vodă" din 1548, no. 38. „Iwnwz" de la no. 39 e Turcul Iunus. O scrisoare a lui Iliaş-Vodă, no. 40 (1549; v. şi n-le 46, 57). Am reprodus cîndva în *Mărunţişuri din Arhivele Ungariei* chitanţele lui Aron-Vodă care de la no. 41 se vede a fi pretins că e fiu al lui Bogdan (v. şi n-le 207, 209, 211). Năvălirile româneşti în Ardeal la 1550, pp. 44-5 (în nota 1 la pagina 45: Hurmuzaki, XI, nu X). La 1551 nu e „Bogdan-Vodă Turcitul", ci Iliaş „Bogdanul" (no. 53). Turcii ar fi vrut să-l readucă pe acesta, dar ţara nu-l vrea (no. 55). El trimete sol fratelui; n-le 61, 66. Se credea restabilit, no. 62. Un pretendent din Polonia la 1551, no. 56. Solia lui Ştefan Rareş în Ungaria, no. 60. Acesta ar vrea un Habsburg în Ardeal pentru „a-i servi", no. 70. Mişcarea lui Ştefan Banul şi Ştefan Stolnicul contra lui Mircea Ciobanul în 1552, no. 72. În 1552 încă Mircea spune că Sultanul

www.dacoromanica.ro

va asedia Viena; sfătuia să se lase Ardealul lui Ioan Sigismund, p. 67. El se plînge de ocrotirea pribegilor, pp. 69-70 (no. 70). La 1552 din ordinul comandantului spaniol al Ardealului, Castaldo, un căpitan Alessandro din Urbino, „arhitect", cercetează pasurile spre cele două ţeri româneşti (no. 80). Moldoveanul trimete un sol generalului (no. 83). Sultanul cere 70.000 de cîble la Munteni (no. 84). Planul de luptă al lui cuprinde *un pod la Chilia*, trei sangeaci, cu Tatarii, pe la Oituz, Ilie cu Domnul muntean prin Buzău, pod la „Dieo" (de fapt: Diiu), nu departe de Caransebeş *(ibid.)*. Din Moldova se cer 30.000 (sau 2-3.000?) de boi, tot atîtea oi, „grîu şi orz" (10.000 de măsuri de orz şi ovăs) foarte mult: Ştefan Rareş declară că va opri pe Tatari căci „vrea să trăiască şi să moară creştin" (n-le 85-6) ori că va ataca pe Turci pe la spate (no. 87). În April se credea în Ardeal că Ştefan a trecut de la Bîrlad la Galaţi pentru a se uni cu Ilie (no. 89). Se afirmă de Castaldo, la 10 April, că fraţii s'au şi întîlnit acolo (no. 90). Pănă atunci se botează cu sila Ungurii (protestă secretarul Gheorghe). Cînd solul în Polonia, Hatmanul Sturza, se întoarce (p. 79: „sive exercitum", nu „sine"), Ştefan şi începe o răscoală, dînd ordin a se ucide şi da în apă toţi Turcii; el face să piară vre-o optzeci de negustori turci plecaţi spre Suceava, şi pe cei ce scapă îi închide la Neamţ pentru a-i omorî apoi şi pe aceia, aruncîndu-i în cuptoare *(caminum cementarium) (ibid.)*. Dar la plîngerile turceşti spînzură pe vameşul acusat. A osîndit şi boieri: doi armaşi au fost bătuţi pănă la moarte, zicîndu-li-se: „Duceţi-vă toţi la dracul, că nu sînteţi buni la locurile la care ar fi trebuit să fiţi". Domnul întreabă de s'ar putea lua Tighinea, adăugind: „În curînd va trebui să cercăm norocul, cum ni-l va da Dumnezeu" (p. 80, no. 91). Imperialii îi promit ajutor (no. 92). Din parte-i, Castaldo declară că „însuşi se va mişca împotriva Moldovenilor, dacă va auzi că ridică măcar un om după cererea Turcilor" (no. 93). Un sol muntean venise (no. 94): i se cereau 8.000 de oameni pentru tras vasele la edec (p. 83). Spioni spuneau că Sultanul a restituit lui Ştefan pe „fratele mai mic" şi i-a iertat jumătate din tribut pentru ajutor: Domnul e la Roman, vrînd să treacă spre Bacău şi Trotuş (p. 86), Castaldo voiă să ajute pe pribegi (no. 107; cf. no. 110). La no. 110 „Dina" e Diiul. Mircea cere Sibiienilor să se supuie, ceia ce s'ar

www.dacoromanica.ro

putea întîmpla, lumea fiind contra rechisiţiilor Imperialilor (no. 108). Ştefan pradă în Iulie: Braşovul cere ajutor; Castaldo aleargă (no. 111). Dar el se retrage. Din Buzău, la 22 August, Mircea arată Sibiienilor planul Turcilor (no. 122): se dă scrisoarea Sultanului către el pentru luarea Timişoarei şi o ofertă Sibiienilor; e dispus să ierte pe Ardeleni. În altă scrisoare recomandă pe Ştefan Pitarul (no. 123). Cere armistiţiu (n-le 125-9). Un Ban Mihai e secretarul lui (no. 129). La 11. Septembre (v. şi povestirea lui Ascanio Centorio) Castaldo spune că a scăpat de Ştefan, care voià să-l atace: a fost ucis în cort (cu 300 de Turci) (n-le 130, 134). La 25 Septembre tot Castaldo spunea că noul Domn, Alexandru Lăpuşneanu, ar vrea să schimbe cu un pribeag din Ardeal pe Mircea (n-le 132-3, 135, 137). E o „creatură a regelui Poloniei", zice apoi Castaldo (n-le 136-7). Alexandru denunţă perfidia lui Petru Rareş şi a fiilor (no. 142). Năvala lui Radu Iliaş la Munteni, n-le 145-6 şi urm. Se credea că Domnul a fost ucis (dar numai fratele, Banul). Pier 500 de Turci, se ieau 26 de tunuri. Mircea prinde femeile cu cângi de fier, li taie sînurile, ucide întâiu patruzeci şi şapte, apoi alţi şapte boieri (no. 149). Ar fi fost patru sangeaci cu Mircea (no. 150). Lupta se dase o Marţi *(ibid.)*; Mircea ar fi fost ucis Miercuri în fugă (no. 150). În Ardeal un preot romîn aduce Turci (no. 153). La no. 155, Alexandru e la Roman cu oastea, dar cine trece Prutul sînt Tatarii, nu el. Radu scrie *românește* şi turceşte în Ardeal, no. 159. La no. 160 Radu e Iliaş, nu *Paisie*. El *chemase pe arhitectul Alexandru* „pentru a vedea o mănăstire", dar la întors acesta moare turtit de cal; Vodă cere un altul (no. 160). La 1553 Sibiienii voiesc Vinţul şi Vurperul, no. 168. Şi la 7 Mart Radu scrie din Tîrgovişte (no. 169). In Mart Alexandru declară că va restabili pe Zápolya, no. 172. In April lupta e iminentă: Radu are 2.000 de husari —, 1000 de Unguri (no. 173). La 19 Maiu Mircea scrie că a învins pe „duşman." (no. 175). Radu era la 9 Decembre în ţinutul Silvaniei: fusese oprit de Ardeleni de a-şi mai risca norocul, no. 183. Se oferă contra Turcilor. La 23 şi 28 April 1554 Alexandru anunţă că vine cu Petraşcu în Ardeal, n-le 189-90. Vine pe la Bacău, no. 191. Diploma de *eques auratus* şi conte a lui Despot, 22 Octombre 1555, Bruxelles, la no. 200. Blasonul lui cu Σάμος ὀρνίθων γάλα φέρει, p. 157. Ordinul turcesc pentru expediţia ardeleană a lui Alexandru, no. 159.

www.dacoromanica.ro

Vestea de invasie de la el şi Petraşcu (28-9 Septembre, Sătmar), n-le 202-3. Şi la 7 Maiu se anunţă, din Iaşi, Moldoveanul, no. 206. Pribegi: Radu Socol, no. 214; Zamfira, no. 215. Nu mai sînt primiţi, no. 216. Alexandru oferă la 1559 boi Veneţiei, no. 217. Moartea lui Mircea; Petru, de 16 ani, cu 50.000 de scuzi tribut. Chemînd 1.500 de pribegi Chiajna pune să-i taie, no. 219.

O scrisoare a lui Despot din Kesmarck, 1-iu Mart 1560, prin Sigismund Torday, către Impărat, no. 220 (alta din April, no. 223; către Torday cu subscripţie greacă : ὁ κατὰ πάντα σὸς, no. 224; iar către arhiducele Maximilian, no. 225). In acel moment Alexandru trimetea la Constantinopol boi şi soboli, no. 221. Dar el se declara gata a se uni cu Domnul muntean contra Turcilor, atrăgînd şi pe Moscovit, no. 222. Salvconduct imperial pentru Despot, la 22 Maiu, no. 226. I se face pensie de 400 de ughi, n-le 227-8, 234. La 24 el scrie lui Maximilian că-l chiamă Moldovenii, supăraţi de inovaţiile religioase ale Domnului, „certae constitutiones ac caerimoniae contra purum ac syncerum verbum Christi domini"; no. 229 (şi la 25; no. 236). La 17 Iunie Ioan Sigismund confirmă dania făcută lui Nicolae Herczeg în părţile Ciceului de Lăpuşneanu, din Huşi, la 4 April 7068; Herţegovineanul era ruda Doamnei Ruxandra (numele boierilor se cereau identificate), no. 231. La 20 Iunie, tot din Kesmark, Despot discută onorabilitatea şefului artileriei sale Gheorghe Schertling; no. 232. Aron apare şi în 1560, no. 235. Un Tomas Meserschmidt face puşti lui Despot, care la 29 Novembre e în Caşovia, no. 237. O descriere a Moldovei; no. 238 La 30 Mart Despot e iar la Kesmark, no. 240. Avea 900 de oameni cu el, zice Zay; no. 241. Impăratul dă voie, no. 242. „Alì, fiul lui Alexandru", e imposibil; v. no. 243. La 3 Iulie Despot cere a i se lăsa nişte ofiţeri imperiali, no. 244. Unul ştia latineşte, doi „valachice ac service", no. 245. Petru Munteanul dă Sultanului 6.000 de scuzi, lui Alì-Paşa 4.000, la alţi Viziri cîte 2.000, no. 246. La 8 Octombre Ferdinand refusă lui Despot un împrumut de 8.000 de florini, no. 248. Proclamaţia lui Despot către Moldoveni, „Veretzke", 1-iu Novembre 1561, no. 249: „nu se teme decît de Dumnezeu", iartă pe toţi, dar ameninţă pe recalcitranţi cu „sînge şi foc". Alexandru fuge la Cetatea-Albă, no. 250. Din Vasluiu, la 11 Decembre, Despot chiamă pe „fraţii în Hristos" Lasocki şi Filipowski, no. 251:

www.dacoromanica.ro

promite pribegilor acestora moşii şi li dă voie de a face oraşe. Descrierea de Zay a luptei de la Verbia, lîngă Botoşani, la pod, în ziua de 18 Novembre. 16 tunuri pe deal la Alexandru, care are 260 de leniceri cu arme „persane aurite". Cu Despot Anton Szekély, care comandă 300 de călări unguri şi 100 de catafracţi, 260 de haiduci, Ioan Villey cu 60 de puşcaşi din Flandra, călări, Laski. Ai noştri fug de tunuri. Haiducii omoară prin curţi, peste garduri, pe leniceri. Aşa pate şi pedestrimea lui Alexandru. Cad 2.000. El urmăreşte pe învins două mile: Ioan Szerémy dă cu sabia jos gugiumana de sobol a lui Vodă. Doamna fusese trimeasă în Turcia, parte din tesaur e în Suceava, unde întră Szekély. Cu Despot sînt 28.000 de oameni şi 16 tunuri; no. 252.

O scrisoare din 1-iu Ianuar 1562 a lui Ioan Sigismund presintă şi ea lupta de la Verbia (Alexandru cu 5.000, mai ales ţerani, pe cari, cu şase tunuri mici şi cu puştile, îi împrăştie Spaniolii şi Ungurii: pier 400 de Moldoveni; li se ieau unsprezece tunuri mari; încercarea de resistenţă de la Huşi e împiedecată de urmăritori; Turcii se adună pentru revanşă; no. 256. Se credea că Alexandru va merge la Rodos, no. 261. Despot a adaus 20.000 de galbeni la tribut; no. 264. Vedem pe ceauşul întors din Moldova care spune că Despot *a înlăturat monopolul, mai ales de piei, al înaintaşului, — care ar fi tăiat nas, urechi, mîni la peste 10.000 de oameni*; no. 265. Din Iaşi, la 9 Maiu, Despot trimete în Italia pe Iosif Milanesul, pentru cumpărături, no. 267. Maximilian crede că Alexandru şi tînărul Zápolya vreau să ucidă pe Despot de hatîrul Turcilor, no. 272. Arme pentru Despot, no. 275. Laurenţiu Jackus din Caşovia e recomandat în Iunie 1562 lui Ferdinand de către Despot, no. 276. La 4 Iunie Despot invită prin Vistierul Stroici pe Impărat la nunta cu „fiica Domnului muntean" (a Chiajnei), nuntă cerută de boieri; no. 277. A doua zi, un sol al lui, Dumitru, era la regele Poloniei, care cere un sol mai mare, no. 278. El e acusat că provoacă răscoala Săcuilor, no. 280. Nu pare a fi din 1562 scrisoarea lui Alexandru-Vodă pentru trimeterea la Moscova a lui Drăgan, însărcinat să cumpere sobol şi „dinţi de peşte" (dar „in Poctor neccesitatem"), no. 285. Le 24 Novembre Despot spune lui Ioan Sigismund că *nu se teme de el: de n'ar fi „ascultarea comună de Turci"*, „i-ar arăta cum se teme dînsul":

www.dacoromanica.ro

„în pieptul acestuia" îşi va căuta posesiunile ardelene; no. 290. Plîngere a acestuia la Sultan, no. 295. Casul lui Schreyber, n-le 294, 296. Despot anunţă lui Ferdinand că nobili secui pribegi îi cer să ocupe Ardealul, no. 297. Ioan Sigismund e tratat de „turcicus spurius", „pestis patriae", „proditor christiani sanguinis", etc.; no. 297. Despot cere lui Ferdinand ajutor contra lui Vişnievieţchi, no. 299. Anton Nagy, căpitanul lui Despot, no. 301. Boi din Moldova către Italia, no. 302. Văduva lui Aron-Vodă, n-le 305, 324, 334, 348, 350. Datoriile lui Despot, n-le 309, 311, 325.

Descrierea lui Gromo e reluată aici (dar o presintase, în altă formă, şi d. Isopescu; şi o traducere era cunoscută). Pribegi moldoveni în Imperiu, no. 313. Se menţionează la 1565 un raport turcesc al lui Alexandru-Vodă despre pregătirile Imperialilor la Caşovia, cu o rudă a lui Despot, n-le 315. Testamentul lui Ştefan Keserü, soţul domniţei Zamfira, no. 320 şi 333; v. şi no. 318 (1565). La 14 Iunie 1566 Domnul Moldovei scrie la Bistriţa pentru cei ce se gătiau la Bârgău contra lui, pp. 338-9. Alte acte asupra acestui atac le-am dat în Hurmuzaki, XI, p. 584 şi urm. Procesul între Postelnicul Cernica şi Vistiereasa Neacşa a lui Dragomir, la Braşov, no. 321 (1566). Socol Vornicul luase după moartea lui Pătraşcu-Vodă averea lui Cernica, socotit trădător. Citaţi şi Furduiu pîrcălabul muntean, Radul pîrcălabul muntean, Coica al lui Udrişte, Drăgulaş Clucerul. 19 boieri vor la 29 Iunie 1566 pe Laski ca Domn, n-le 322-3, 344, 346, 352, 372, 386, 388, 391. Ştefan Mîzgă pretendentul, n-le 326-7, 328 (1568). Pecetea lui, cu a lui Aron şi ale lui Despot, la început.

Un Ungur din Iaşi face la 1568 raport despre fiii lui Lăpuşneanu („excessit effebis" sau „e febris" e imposibil). Extrem de importantă contribuţia la istoria Moldovei. Murind Alexandru-Vodă, succesiunea fiilor, Bogdan şi Petru, e disputată de boierul Sbierea *(Sberu)*. Doi boieri se ridică în contra acestuia, „marele căpitan" Dumitru şi „secretarul" Gavrilaş. Bogdan, ales, trimete pe Petru la Bîrlad, dar acesta, temîndu-se să nu fie ucis, trece la Turci. Doi clerici adaugă intrigile lor („vellent", nu „vellem"). Bogdan chemase în ajutor 11.000 de Tatari, dar îi retrimete de la Nistru. Ei pradă treizeci şi patru de sate. Cea mai mare parte sînt ucişi de Basarabeni. E chemat un pretendent, poate

www.dacoromanica.ro

Domnul Ardealului. Noul Domn muntean, Alexandru, e în rele rapoarte cu Bogdan. Se pomenesc între boierii cari vreau pe străin: Stîrcea, Burlă, Moţoc, Bucioc, Mîndrea, „Bobrigh", „Doedon", „Lenchie", Wessien" (punctuaţia e rea). Din Constantinopol se arată că întâiu Mirceoaia cu ceilalţi fii, pe la Galipole, apoi Petru-Vodă au fost trimeşi la Konieh, no. 330. Note despre Mihail Cantacuzino, n-le 331, 332, 340. Un pribeag Ioan Gava de-ai lui Despot, n-le 335, 367-9. Averile pribegilor din Sibiiu la 1569, no. 336. E vorba de Radu Socol, de logofătul Radu, de fiul Tudor, de mamă-sa, de Hamza, de Benga (nu „Benghe"), de Stanciul Bengăi, de văduva lui Petraşcu-Vodă şi cele vre-o douăzeci de rochii ale ei. Romîni de la Hodoş lîngă Sătmar, no. 339. Pribeagul Ioan Mălaiu, no. 341. Pribeagul Drăcşan, n-le 371, 389. La 1570 Bogdan-Vodă cere, prin Logofăt şi Postelnic, de la Poloni, averile lui Tomşa şi, ca soţie, pe fata Voevodului de Chiev, Constantin de Ostrog; no. 342 (v. şi n-le 345, 351), apoi pe fata cancelariului Valentin Dembinski, n-le 354, 361.

Invitaţia la nunta lui Stanislav Niezowski cu domniţa Zamfira (la Spring, 10 Maiu 1570), no. 343. La 4 Novembre 1570, *Ioan Sigismund dă Vlădicăi Pavel Tordaşi casa din Lancrăm a Vlădicăi Sava, ieşit din Ardeal pentru părăsirea calvinismului*, no. 347. În no. 349, din Spira, Maximilian al II-lea recomandă pe cunoscutul Nicolae Basarab, „Nicolaum Bassarabae, haeredem et legitimum successorem Transalpinae se nominans". Laski vrea la 1570 un schimb de bunuri cu Bogdan, care i-ar da Moldova, no. 350; şi pribeagul Petru Dracşin, no. 353. Bogdan stă la Hotin cu 3.000 de Poloni, no. 365. „Gian Miches", Marele Evreu, ar fi vrut şi el, la 1572, Moldova, no. 370. Lupta lui Bogdan cu Ioan-Vodă, no. 378. La 16 Maiu 1572, Alexandru-Vodă Munteanul scrie principelui ardelean despre „fiul soţiei lui Radu Armaşul". *„Mănăstirea şi episcopatul din Lancrîm fiind zidite, după mărturia boierilor noştri, cu voia răposatului Craiu, de pribegii Ioan Medereţ, Radul stolnic,* **Sava episcopul,** *Stănuleasa, Stanca Clucereasa, Mihăilă Vistierul, cu banii şi pentru sufletul lor,* rugăm ca şi Măria Ta să le păstraţi in rostul lor de până acum"; no. 381. Drăgan şi Albotă merg la Poloni cerînd ajutor contra lui Ioan-Vodă, n-le 382, 384.

* * *

www.dacoromanica.ro

Al. P. Arbore, *Informaţiuni etnografice şi mişcări de populaţiune în Basarabia sudică şi Dobrogea, în veacurile XVIII si XIX, cu specială privire la coloniile bulgăreşti din aceste regiuni*, din „Analele Dobrogii", X, Cernăuţi 1929.

Autorul începe cu aşezările de Tatari în Basarabia-de-jos şi Dobrogea către sfîrşitul secolului al XVI-lea. Pe larg despre aşezările bulgăreşti la începutul celui de al XIX-lea. Pentru această perioadă mai ales materialul adunat e de o mare bogăţie şi va aduce cel mai mare folos. De la pagina 52 se vorbeşte pe larg de trecerea Mocanilor. La urmă, după d. Stoian Romanschi, o întreagă statistică a Noii Dobrogi. Se dă şi manifestul din 1763 al Ecaterinei a II-a pentru atragerea de colonişti în Noua Rusie.

* * *

Alfred Coville, *Recherches sur l'histoire de Lyon du V-me siècle au IX-me siècle (450-880)*, Paris 1928. E una din cele mai importante lucrări consacrate cunoştinţii evului mediu începător în Galia. Întăiu stabilirea Burgunzilor, „Burgundionilor", pe valea Rhônului. Dinastia Syagrilor, „Mistreţii", e înfăţişată pentru întăia oară în cele mai mici amănunte. E pus în legătură cu această familie, şi după Tamassia, *Egidio e Siagrio*, în „Rivista storica italiana", III, 1886 şi, Samuel Dill, *Roman society in Gaul in the Merovingian Age*, Siagriu, fiul lui Egidiu, numit *rex Romanorum* de Grigore de Tours (p. 14). Frumos capitolul „Sidonius Apollinaris la Lyon". Foarte atentă presintarea barbarilor, şi după *Geschichte der Burgundionen* a lui A. Jahn (1874), Bruding, *Geschichte des burgundisch-römischen Königreichs* şi Schubert, *Die Anfänge des Christentums bei den Burgundern* (Mem. Ac. din Heidelberg, 1191). Barbarii cari vin „romano animo", p. 205. Multe familii îşi spun cu plăcere „ex genere Romanus", p. 235. Romanus ca nume de botez, p. 514. O altă parte priveşte Biserica. Curioase desele nume greceşti: pe lîngă Syagrius, Aetherius, Phronimius, Nicetius, Arigius, Epipodius. Dar nume germane la episcopi şi clerici: Romaricus (Ruhmreich), Gaudericus (Gunderich), Annemundus (Hunnemund). Apare un Delfinus. Un Octodurum trimete la *Duro*storum; cf. p. 379. *Pănă în veacul al VII-lea clerul e dintre Romani* (p. 479). Francii, la cucerire, pun *iudices*, p. 525).

* * *

www.dacoromanica.ro

Mihail Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848-1859, din actele arhivei de Stat a Ministerului de Interne şi Justiţie de la Viena* (din publicaţiile „Aşezămîntului Cultural Ion C. Brătianu", Bucureşti 1929).

Scurtă introducere istorică. Actele oficiale care urmează au une ori o valoare deosebită. Şi mult hîrtîlărit oficial austriac. Unele din documente erau cunoscute, cred, din cartea episcopului Nicolae Popea despre Şaguna. Bibliografie bogată. Tablă. Unele greşeli de tipar nu lipsesc nici în noua publicaţie a d-lui Mihail Popescu (v. p. 240: „Das Volk dem Romänen").

* * *

I. Hudiţă, *Recueil de documents concernant l'histoire des pays roumains, tirés des Archives de France, XVI-e et XVII-e siècles;* Iaşi 1929. O introducere scurtă (unele curiosităţi de stil frances: „*Ils* ont publié également des documents des archives françaises N. Iorga"; p. 8, nota 1). Actele sînt în general de o importanţă cu totul secundară; multe nu privesc de fapt ţerile noastre, ci Ardealul maghiar. Ceva nou pentru anul 1611. Mai mult fărmături din rapoartele francese de la Constantinopol. Cutare raport italian e groaznic redat. „Seigneur gril" *(sic)* e cunoscutul Grillo (p. 77, no 68). Ceva în adevăr de folos pentru legăturile Moldovei cu Polonia în războiul lui Sobieski ca Hatman (p. 162 şi urm.). Mai ales ofertele Domnilor romîni către rege în 1673 (pp. 195-6). O misiune a lui Miron Costin în Polonia, Maiu 1674, p. 211, no. 316. Arderea Botoşanilor în Mart 1675, p. 229, no. 348. Se ucid locuitori, se fură 3.000 de boi, multe oi, p. 231, no. 353. Primirea solului polon Gninski la Iaşi în 1677 (p. 244, no. 383) e descrisă în ale mele *Acte şi fragmente*, I. Tabla alfabetică presintă articole ca: Antonie Russet *(sic)*, Belini (Ungur), Bialacerkiew lîngă Biala certein (rea lectură), Bistriche (Bistriţa), Braclavie lîngă Bratzlaw, Brinn, Canise, Capitry-Pacha (Capugibaşă), Chasqui lîngă Chiaki, Claudiopoli lîngă Clausenbourg. *Le reste à l'avenant.* Istoria se face şi cu cultură generală.

* * *

Ioan Hudiţă, *Contribuţiuni la istoria Spătarului Neculai Milescu şi a lui Gheorghe Ştefan* (din „Arhiva", XXXVI), Iaşi 1929. Introducere care ici şi colo dă ceva nou de politică generală

www.dacoromanica.ro

(lipsesc de la bibliografie şi indicaţia ediţiei mele a operei greceşti consacrate de Milescu lui Mohammed şi Papei şi memoriul mieu la Academia Romînă despre Gheorghe Ştefan şi chiar notele mele din prefaţa la vol. X din colecţia Hurmuzaki). În ce priveşte actele, ele sînt interesante. Se vede, la 6 Februar 1665, un trimes al Domnului la Hamburg, către Paris, Frangepani: regele Franciei nu-l vrea. Puţin mai tărziu, trimesul e la Brema. În Septembre Gheorghe Ştefan face complimente, la Stockholm, ambasadorului regelui Franciei. In Februar 1667 Milescu vorbeşte în numele lui tot acolo. De mare folos e scrisoarea lui Pomponne către d'Andilly: cel „aşa de vecin cu Tataria" se pare eruditului frances un om foarte remarcabil prin cunoştinţa limbilor şi cea „generală a tuturor lucrurilor. Vorbeşte bine latineşte, dar pretinde că", principalul lui studiu fiind limba greacă, e mult mai învăţat în ea... Ştie destul de bine istoria, şi mai ales a Bisericii... A studiat mult chestiile care sînt între religia noastră şi cea grecească şi chiar între luterani şi calvini" (pp. 16-7). În April pleacă la Paris (pp. 18-9).

* * *

H. V. Bossy, *Politica externă a Romăniei între anii 1873-1880, privită de la Agenţia diplomatică din Roma* (Academia Romînă, „Studii şi cercetări", XIV).

Din hîrtiile Agenţiei romîne la Roma, înfiinţată la 1873, d. Bossy scoate ştiri din cele mai însemnate pentru politica externă a Romăniei. Se cercetează întăiu lupta dată pentru a obţinea Domnului romîn un rang onorabil în ierarhia stăpînitorilor (se aminteşte, din *Convorbiri literare*, Decembre 1925, un studiu al autorului în care prinţul de Savoia-Carignano apare ca posibil Domn romîn). La 1878 Kogălniceanu voià să se zică „Grand Prince" lui Carol I-iu, p. 7. Chestia Dunării e apoi tratată, p. 10 şi urm. Chestia evreiască, pp. 14-5. Propaganda, pp. 15-7. Convenţia de comerţ, p. 17 şi urm. „Situaţia internaţională a Romăniei", p. 31 şi urm. (războiul din 1877-8). Numirea ministrului la Bucureşti, p. 79 şi urm.

În numeroasele acte, primirea lui P. P. Carp numai ca „străin de distincţie", p. 96. Italia nu vrea să se deschidă chestia Orientului (1874), p. 98. Victor Emanuel întreabă pe C. Esarcu ce armată avem, dar adaugă că „nimeni nu se gîndeşte a ne ataca"

www.dacoromanica.ro

(p. 101, no. VIII). Princesa Margherita vorbeşte cald de Doamna Elisabeta (p. 102, no. X). În chestia convenţiei de comerţ cu Austro-Ungaria guvernul italian declară că, menţinîndu-se rezervat, nu va sprijini plîngerile Turciei, ci se va continua tradiţia lui Cavour (p. 110). Se admite că, România avînd regimul ei vamal, cu dînsa se poate trata pentru comerţul ei (p. 118); dar se va aştepta. „Italia nu poate uita principiul naţionalităţilor, care face parte din istoria ei politică", zice ministrul de Externe, Visconti-Venosta (p. 119, no. XVIII). Tot el, mai tărziu, dar tot în 1875: „Orientul începe cu malul drept al Dunării; de la malul stîng Occidentul" (p. 121). Se recomandă Ministere durabile (p. 124, no. XXI). În Ianuar 1876, arhiepiscopul Stromayer, venit la Roma, spune lui Esarcu că arhiducele Albrecht mai ales împinge la anexarea Bosniei şi Herţegovinei, cu voia Slavilor din Monarhie, duşmani ai Ungurilor (p. 127). În Februar Tornielli, şef de cabinet la Externe, se sperie ca de o noutate că nu ne recunoaştem „parte integrantă" din Turcia (p. 132, no. XXVII). Cele mai multe din rapoartele pe 1877 ale lui Gh. Gh. Cantacuzino, V. Gheorghian şi dr. Obedenaru erau cunoscute. Grijă de convenţia de comerţ.

CRONICĂ

În *Arhiva Someşană*, 11, note despre şcolile din N. E. Ardealului. Documente mai mult din secolul al XIX-lea. Părţi din *Reise von Pressburg durch Mären, beide Schlesien und Ungarn nach Siebenbürgen und von da zurück nach Pressburg*, Frankfurt-Leipzig 1793. Multe ştiri precise despre o samă de sate româneşti.

*

O lucrare foarte bine sprijinită pe o largă informaţie e a d-lui Mihai Antonescu, *Organisarea păcii şi Societatea Naţiunilor* (Bucureşti 1929). Interesant capitolul ideologilor păcii, dintre cari nu lipseşte nici Antoine Marini din Grenoble.

De acelaşi *Regimul agrar romîn şi chestiunea optanţilor unguri* (Bucureşti 1928). Se cercetează şi desvoltarea istorică a regimului agrar la noi. Cam des cartea, fără valoare ştiinţifică, a d-lui Lovinescu.

*

www.dacoromanica.ro

In *Ioan Neculce*, VII (1928) ni se va ierta că, după felul cum d. Gh. Ghibănescu vorbeşte de cărţi pe care nu le înţelege, nu putem vorbi de propria sa producţie, de o aşa de veche şi de patriarhală făptură. Dar, pe lîngă genealogiile şi notiţele sale, care, cu altă presintare, ar putea fi utile, mai avem, din fericire, studiile adîncite şi de o aşa de cuviincioasă înfăţişare ale d-lui M. Costăchescu despre cîteva sate ieşene (cumpărarea de Iordachi Drăghici în 1815 a moşiilor Bălţaţi şi parte din Codreşti; el era la Goeşti şi Lungani; p. 43. Constantin Cantemir zice: „de cînd au vinit Craiul" — Sobieski — „în ţară"; p. 64. Colceag cu Lipcanii în luptă cu cătanele la Tîrgul Frumos; p. 67. Prada Tatarilor „peste Săret"; p. 75. O „bobeică"; p. 93. La documente, „podul miserciilor" şi un „nagaragiu", p. 96, no. II (v. şi p. 113). Rughina, nume care se află pe la 1400 la Avlona, pe Adriatica, pp. 98-101. In 1793 Ungurii Casimir şi Mateiu croitori în Iaşi; p. 128, no. LI. Menţiunea luptei de la Finta, p. 135, no. LX). Notele greceşti de la p. 147 sînt neutilisabile. Mihai Racoviţă povesteşte pe larg păţania cu „Nemţii", p. 153 şi urm. (e inedit?). Ştiri despre zarafi, p. 156 şi urm. Cîteva acte de la Ştefan-cel-Mare, în traducere, p. 168 şi urm. Unul de la Alexandru-cel-Bun, pp. 170-1 (pentru Giurgiu Ungureanul, de la care satul Ungurenii). Un act de la 1455, pp. 172-3. Altul de la 1456, p. 174. La 1664 Tălmaciu Comisul spune: „sosindu şi aceste lucruri grele asupra ţărîi di fac Turcii cu noi şi ne duc undi le-i voia lor şi trăim prin ţîri strîini foarte cu mare greu"; p. 201, no. CX. Acte şcolare, pp. 203-4. Mănăstirea Zagavia, p. 207, no. CXXII. Meşteri nemţi pe la 1820, p. 208, no. CXXV. Traducerea lui Boscovich nu e fără greşeli. Note despre Creangă, pp. 243-4, 255. *Un librar: „Petre Munteanul, carele purta cărţi de vândutu" pe la 1753 în Moldova*, p. 245. Bibliografia documentelor despre Iaşi, p. 256 şi urm. Note despre neamul Cupcici de d. M. Costăchescu, p. 270 şi urm. (acte de la Alexandru-cel-Bun, din 1427 şi 1431, pp. 273-6). Rea reproducere a inscripţiilor greceşti din Zvorîştea Moruzeştilor (pp. 284-5). Un act de la Alexandru-cel-Bun, 1428, pp. 299-300; unul de la Alexandru Lăpuşneanu, 1555, pp. 301-3. Pentru Avram Banilovschi v. recensia Colecţiei Veress. Studiul despre Bănila şi Igeşti, are documentaţia perfectă care distinge lucrările d-lui Sever Zotta.

•

www.dacoromanica.ro

Se publică de Academia Romînă discursul de întrare al d-lui Silviu Dragomir despre Constantin Romanul Vivu, actor şi martir al mişcării româneşti din Ardeal la 1848, cu un răspuns al păr. I. Lupaş.

*

D. Mario Sertoli presintă, într'un frumos volum tipărit la Florenţa, un larg studiu intitulat *La costituzione russa, diritto e storia* (1929).

Autorul crede originală mişcarea rusească, nu o simplă imitaţie a Revoluţiei francese. Se arată (p. 20 şi urm., notă) deosebitele încercări de a realisa societăţi omeneşti artificiale în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea. *Chartei* bolşevice el îi găseşte valoare etică asemenea cu a „Declaraţiei drepturilor omului" din 1789.

*

În *Revue de l'Université de Lyon*, IV (1929), d. I. Déniau se ocupă de reunirea oraşului Lyon cu Franţa.

*

În cartea preotului J. Gudiol, *El Museo episcopal de Vich*, p. 28, e vorba, în Catalonia, de un *signum batutile*, care nu e decît *toaca*.

*

În *Cercetări istorice*, V, d. M. Costăchescu presintă neamul lui Oană Vornicul (despre Hrăman cel cu cronica recent descoperită). Trei acte de la Alexandru-cel-Bun, 1414, 1429, 1430.

*

În *Evoluţia juridică a Epitropiei Sf. Spiridon de la 1757 la 1806* Iaşi 1929, de d. Gh. Băileanu (Iaşi 1929), se reproduc: documentul lui Ştefan Racoviţă din 7 Septembre 1764, al lui Grigore Alexandru Ghica din 13 Iunie 1765, al lui Constantin Ipsilanti din 1-iu Decembre 1799.

*

În „Amintirile" lui Arndt, *Erinnerungen ans dem äusseren Leben*, ed. Reklam, p. 133) se arată cum curierii ruseşti luau după sine caii ţeranilor de pe cîmp şi cum orice ţeran putea să culeagă pe cale provisii de la oricine. Mi se părea că întîl-

www.dacoromanica.ro

niam o descriere a poştii de la noi, *care s'a îndreptat deci după cea rusească.* De fapt, şi autorul adauge: «Dies erinnert an Reisebeschreibungen über die Moldau und Wallachei», pe care deci, el le-a cetit. Pe la Cernigov sînt şi negustori din Pesta, Iaşi, Constantinopol, cărora Evreii li servesc de tălmaci (p. 146). Pe drumul de la Moscova la Petersburg hanurile sînt ţinute mai mult de Italieni (p. 144).

*

D. Al. P. Arbore publică frumoasa sa conferinţă *Datorii etnografice ale presentului.*

*

În „Memoriile Academiei Romîne", d. dr. G. Z. Petrescu traduce „Dietetica Şcoalei din Salerno" (= Salerno), din al XII-lea veac.

•

O bună bibliografie în ce priveşte Biserica se poate afla în „revista studenţilor în teologie din Bucureşti", *Raze de lumină.*

•

In *Revista clasică*, V, 3, un studiu al d-lui Cesar Papacostea despre *Teogonia* lui Hesiod. De d. Iuliu Valaori un articol despre Pindar. De d. M. G. Nicolau un studiu foarte documentat despre numele secret al Romei. „Rostul lunii în tradiţiile romane agricole de origine magică" de d. D. M. Pippidi.

•

D. Gavril Oşianu, deputat de Baia Mare, ni comunică această notiţă din „Monografia Băii Mari şi împrejurimilor".

„Levéltári okmányok alapján.

„1658, Aug. 12, György István moldvai vaida e városban házat akarván venni, vagy legalább bérelni, a vételt a tanács meg nem engedte; söt bérlést is azon feltéterel kötötte, hogy abból származható ügygyel-bajjal a bérbeado tanácshoz foljamodni ne merészeljen, hanem szenvedje azt, amit szerzet magának; ezzel akarta a tanács eleit venni annak, hogy „idegenek a városba semmi szin alatt lábukat be ne tegyék".

Ar trebui scoasă copie după actul din Arhivele oraşului.

*

www.dacoromanica.ro

În *Paisatges de la nostra historia, Assaigs i notes de literatura catalana* (Barcelona 1929), d. L. Nicolau d'Olwer scrie despre trubadurii catalani, despre „dialogul în poesia catalană medievală", despre Ramon Lull, despre „chanson de geste" în Catalonia, despre „valoarea națională a cronicei lui en Desclot", despre „spiritul catalan al cronicei lui Ramon Muntaner", despre „o altă cronică medievală catalană", despre „Tirant le blanc", ale cărui izvoare de inspirație se caută și în campania de la Rodos în 1444, despre unii Catalani contemporani.

*

În *Estudis d'historia juridica catalana* (Barcelona 1929), d. F. Valls Taberner presintă desvoltarea unei întregi serii de obiceiuri caracteristice și prea puțin cunoscute până la *Usatici Barchinone*, basate pe măsuri încă din secolul XI-lea, până la măsurile din evul mediu târziu.

*

În colecția Halphen și Sagnac, dd. Henri Hauser și Augustin Renaudet dau un întins volum asupra primei jumătăți a secolului al XVI-lea, *Les débuts de l'âge moderne: La Renaissance et la Réforme* (Paris 1929). Mai ales capitolele economice, datorite d-lui Hauser, sînt nouă. Se face larg loc culturii. Bună bibliografie în fruntea fiecărui capitol. Expunerea e amănunțit pragmatică după ultimele cărți speciale, afară de explicațiile economice, de un larg avînt, ale d-lui Hauser. Locul Orientului e abia perceptibil. Bună tablă alfabetică.

*

În splendidul album *Bucureștii Vechi* (București 1929), d. G. Olszewski dă planșe în colori, începînd cu secolul al XVII-lea (de Bouquet, Raffet, Doussault și un anonim).

*

D. George D. Florescu publică o a doua fascicolă de „Divane domnești din Muntenia în secolul al XV-lea", pentru anii 1436-1501 (București 1929). La început se înșiră documentele date de Radu-cel-Mare ca asociat al tatălui său, Vlad Călugărul (pp. 5-7). O genealogie a neamului lui Udriște (Manea, Dragomir, urmași) și al lui Vintilă (Stoica, Drăghici, urmași), la p. 9. Una a Craioveștilor, p. 10. Piatra de mormînt a fiului lui Cîrstian Vornicul (v. *ibid.*) se află acum la Muzeul din Vălenii-de-Munte; e

www.dacoromanica.ro

altul decît cei de aici. Am presintat inscripţia în *Mem. Ac. Rom.*, partea administrativă, acum vre-o trei ani. Se arată că mănăstirea Rîncăciov, în judeţul „Pădureţi", e încă din secolul al XV-lea (pp. 17-8). „Nume patronimice" la Mărgineni şi Floreşti (Drăghici), la Stănceşti (Cîrstian), la Bucov (Staico), la Craiova (Barbu, Pîrvu), la Goleşti (Ivaşco), la Buzeşti (Radu), p. 20. Porecla de Ţepeş pentru Vlad-Vodă încă din 1499, p. 23. Un Roman la Munteni, cu fiii şi surorile Maria şi Marga, aşezaţi la Corcolaţi (încă din 1481) nu e decît Roman pribeagul, susţinut ca Domn al Moldovei de acelaşi Radu-Vodă pe acest timp; p. 25. Apelul pentru mărturii la boierii bătrîni, pp. 29-30. Se dovedeşte că în mărturii se ţinea samă, nu de rangul funcţiei, ci de rostul omului, pp. 30-3.

*

În *Arhivele Olteniei*, VIII, 45-6, d. Em. Hagi-Mosco presintă „Lupta de la Robăneşti". La aceste duioase pagini se adauge cutremurătoarea scrisoare a colonelului Naumescu, de la Roman, mort în chinuri la Bulgari. Note despre poetul gorjean Em. Părăianu. Un portret nou al lui Tudor îl dă d. C. V. Obedeanu; într'un bun articol. Documente. Note de preistorie iscălite N. Plopşor. D. Constantin I. Karadja a mai descoperit un număr de planşe privitoare la vechile costume militare şi ţeraneşti (de toată frumuseţa Basarabeanca de lîngă Hotin şi Moldoveanca torcînd). Se dau părţi din ziarul de drum pe la noi al lui Moltke (merge în Craiova la Iancu Oteteleşeanu, care se plînge că ţara nu e liberă ; la Bucureşti în casa lui Filipescu; admiră pe soţia lui Mihai Ghica; audienţă la Alexandru-Vodă; ştiri despre finanţe). Note, de d. Antonian Nour, despre o judecată a revoluţionarilor de la 1848. La schitul Cioclovina pomelnicul începe cu Vladislav-Vodă şi ajunge la Tudor (p. 539).

*

În *Bolletino del reale Istituto di archeologia e storia dell'arte*, II, 4-6, inventarul averii lăsate de pictorul Teotocopuli (i. Greco). Se află cărţi greceşti, şi anume Biblia, Sf. Vasile, Sf. Ioan Hrisostom, Sf. Iustin, Sf. Dionisie, dar şi Homer, Euripid, Xenofont, Arian, Plutarh, Ipocrate, Isocrate, Demostene, Aristotele, Lucian, Esop şi un Iosephus, „Antichităţile Evreieşti" (p. 119). Alături, Petrarca, Ariosto, etc. Nu lipsesc nici *Relazioni universali* ale lui Botero, care, cum se ştie, vorbeşte şi

www.dacoromanica.ro

de noi. Şi nouăsprezece „cărţi de arhitectură". — D. Adolfo Venturi vorbeşte despre congresul de istorie din Oslo numai în legătură cu istoria artei şi cu participarea Italiei. — D. G. Lugli comemorează pe V. Pârvan.

*

Şi în *Knoll's Mitteilungen für Ärzte*, 1928, 4, d. Valeriu Bologa vorbeşte despre medicii germani la noi şi mai ales despre enigmaticul Brecht von Brechtenberg, care supt Brîncoveanu ar fi tradus şi tipărit (!) pe Tucidide. — În „Anuarul Institutului de istorie naţională", IV, d. Bologa aminteşte lucrările pierdute ale lui Adam Molnar, medic al lui Grigore Alexandru Ghica în 1768, care scrie *De aëre, aquis et locis Valachiae, De natura et dialeta crassa Valachorum* şi *De morbis endemicis Valachiae.* Un Broussais a văzut holera la noi în 1831-2.

*

În *Analele Dobrogei*, X, 1-12, afară de articolul, analisat deosebit, al d-lui Al. P. Arbore, d. C. Blum studiază autenticitatea istorică a lui Zamolxes, d. I. Georgescu presintă pe Ardelenii din Dobrogea; istoricul comunei Imam-Cişmè de Iulian I. Sassu. *În satul Alibeichioiu (acum Regele Ferdinand), din judeţul Tulcea, pe locuitori, cari-şi zic ei înşişi; Rumni* (Ῥωμάνοι), *ceilalţi îi socot Greci sau Găgăuţi, ba şi Ţigani, şi explică: „Găgăut este orice creştin care vorbeşte în familie turceşte"* (p. 269). Notele sînt ale d-lui C. Brătescu şi ale d-lui N. Bujug. *Au limbă „cărămănească"* (p. 275).

*

În broşura sa *Voluntarii romîni din Siberia* (Braşov 1928), d. Elie Bufnea începe cu ofertele Ardelenilor de la Darniţa de a întra în armata Romăniei (pp. 11-3). Cutare doreşte în acelaşi timp să contribuie la împrumutul de războiu. Augustin Roşanu scrie aşa: „Dacă nu vom putea ajunge noi cu orişice scop de ajutor la d-voastră, noi vom veni în acel teritor-pămînt unde va stăpîni Romănia. Dară unde va stăpîni duşmanul nostru, până ni stă capul sus niciodată nu vom întra —, şi mai ales eu unul nicidecum în veci. Şi, dacă nu ne veţi voi să ne primiţi pe pămîntul romînesc, vom rămînea aicea, şi apoi mulţi vom trece în America; dar să ne mai stăpînească Austro-Ungaria, niciodată... Dară Dumnezeu să vă ajute în gîndul şi

www.dacoromanica.ro

scopul pe care îl aveţi." Concentrarea siberiană prin Samara. la Celiabinsc şi Vladivostoc, p. 18. Tratat cu voluntarii cehi, pp. 22-5. Telegrama către regele Ferdinand, pp. 27-8. Comandă colonelul ceh Kadlec. Irkuţc e capitala voluntarilor, ale căror batalioane unesc cu numele lui Horea al Mărăşeştilor (p. 29). Reproducere a foii de acolo *Neamul Romînesc,* după ziarul mieu (posed o colecţie), pp. 30-1. Se face şi o şcoală militară. Erau şi Bucovineni. Declaraţia de războiu bolşevicilor, p. 41. Două trenuri blindate se găsesc la plecarea în ţară, p. 47. Înfrîngerea Ruşilor, pp. 49-50. Pierderile româneşti, p. 51. Armistiţiu cu bolşevicii, p. 52 (Februar 1920). Rătăciri prin Manciuria, p. 57 şi urm. În Maiu şi Basarabeni se unesc pentru a jura credinţă regelui romîn, p. 62. De aici îmbarcare pentru Constanţa. Va apărea apoi la Vladivostoc „Ţara noastră", p. 64. Aflăm că în Extremul Orient siberian sînt vre-o 50.000 de Romîni, mai mult Basarabeni, pp. 66-8.

*

Numele cucuvaiei se întîlneşte întocmai la Grecii noi: κουκουβάς şi κουκουβάγια (v. Φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσὸς, Ἐπετηρὶς, I, Atena 1897, p. 129 şi nota 1). Cf. şi coţofana *(turdus merulus),* în greceşte κότσοφος *(ibid.,* p. 130). Buha e în vechea epopee medievală a păsărilor (Πουλόλογος) μπούφος (p. 133). Mi se pare că se zice unui fel de vultur: zăgan; în aceiaşi ζάγανος (p. 135). Emperiza caesia Kretschin se zice βλάχος. Versul 492 zice: Καὶ ἂν τύχουν ἐς τὴν Ζαγορὰν Βούργαροι εἴτε Βλάχοι. Lupul vrăbiilor (milnus regalis Brin), se zice: λοῦπος (v. 357, 366-7, 382, 39δ), păunul παώνι (v. 127-8, 132).

*

Pentru Albanesi şi nume albanese în Atica v. Spiridon P, Lampros, în acelaşi Φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσὸς, Ἐπετηρὶς, Atena 1897, p. 156 şi urm. Se poate vedea din colonisarea lor care erau condiţiile în care se putea ţăpăta pentru aşezare o populaţie străină: scutire de orice angară, dare de pămînt bun de lucru, în schimb pentru serviciu militar, cu oprirea strămutării; în cas de stîngere a familiei, guvernul recapătă bunul (p. 175). S'au acordat vre-odată astfel de condiţii Romînilor în Ardeal? (La dările de samă o comunicaţie a lui Lampros despre Chesarie Daponte, p. 21.)

*

www.dacoromanica.ro

Una din cele mai frumoase cărţi, ca fond interesant şi plin de inedit, ca fel plăcut de expunere şi ca ilustraţie, e aceia a d-lui Elio Zorzi despre „ospătăriile veneţiene“ (*Osterie veneziane*, Bologna 1928). Masa dată — ca pentru *3.000* de oameni — la trecerea, în 1574, a lui Henric, rege al Franciei şi al Poloniei, pp. 7-8. Pierre Buffet, bucătarul lui Francisc I-iu, stabilit în Veneţia, p. 9 (dar *bufet* e de la *buvette*, nu de la el). Aflăm că protocolul culinar la Curtea Franciei îl fixase încă bucătarul lui Carol al VII-lea, Taillevent (p. 9). Mielul *all'orientale* îl reclamă autorul pentru Veneţia (p. 17). Şi ridichile *(radicchi)* de Treviso, p. 39. Un paragraf întreg despre mămăliga italiană, *la polenta*, pe care o cîntau la Milano în tinereţa mea cîntăreţi ambulanţi:

Nè la manna del deserto
E così buona e saporita
Come la polenta, lenta, lenta...

Reţeta, după un scriitor. Nu lipseşte nici melesteul: „una sapientissima verga“, cu care se fac „dei circoli e delle linee“. Se mănîncă după aceiaşi datină ca la noi, cu unt şi cu brînză (p. 43). Atîta vin de Monembasia se vindea în Veneţia, încît erau prăvălii care se chemau *Malvasie* (p. 59 şi urm.). În cutare stampă se văd pe masă şi covrigi (la pagina 60). Un cîntăreţ ambulant, un *cantastorie* la pagina 66. Pastramă din *Romania* şi *Sclavinia* (de la Greci şi Slavi) încă din 1173: *sicce carnes*, p. 121. *Ghetto* e veneţian şi vine de la *getto* (de la *gittare)*, unde se turnau metale; acolo fuseseră reprimiţi Evreii după expulsarea lor (p. 143).

*

O tesă la Iaşi a d-lui Eliodor Constantinescu *„Prologus“ la comediile lui Plautus* (Rîmnicul-Vîlcii 1929).

*

În *Luceafărul*, ziar brăilean, 15 Decembre, note de păr. Şerban Simpetru despre biserica Sf. Împăraţi din Brăila (despre altele păr. M. Panait), de d. I. Boerescu despre tipografia din 1858 a preotului Anastase Radu Brăileanu, care publică şi, „Prudenţa şi Omul“ a lui D. Piso. „Ea devine apoi cu Pestemagioglu „imprimeria Romîno-Hellenă“. Cîteva peceţi necunoscute.

*

www.dacoromanica.ro

D. I. C. Filitti publică o „Catagrafie oficială de toţi boierii Ţerii-Româneşti la 1829“ (Bucureşti 1829). Sînt numele, rangurile, locuinţile, averile.

*

Despre Nestor Ioanovici ştiri amănunţite în articolul d-lui dr. Ştefan Pop din *Foaia Diecesană*, XLIV, no. 46.

Biografia aceluiaşi de dr. Gh. Ciuhandu *(Din viaţa lui Nestor Ivanovici, episcopul Aradului, 1767-1830,* Arad, 1929) a mai fost amintită aici.

*

În *Revista Societăţii istorico-arheologice bisericeşti din Chişinău,* XIX (Chişinău 1929), pe lîngă studii presentate aici după extrase (ca frumoasa lucrare a păr. C. Bobulescu despre familia Holban şi familia Clipa Barbovschi), o cercetare de d. Iosif M. Parhamovici a vieţii ultimilor arhiepiscopi ruşi în Basarabia (era necesară proslăvirea lor, a acestor duşmani ai Romînilor?), o notă a d-lui Const. Georgescu-Vrancea despre „Divorţul soţilor Catargiu (1814-1818)“, o cercetare de d. Bulat asupra legăturilor Mitropolitului Ignatie cu Ruşii în 1812 (p. 272 şi urm.), ştiri, de d. M. Pacu, despre Basarabia-de-jos după tratatul din Paris.

*

În *Slavonic Review,* VIII, 22, d. W. N. Medlicott vorbeşte despre „relaţiile diplomatice după tratatul din Berlin“. D. Bobcev continuă studiul său asupra Bulgariei supt Ţarul Simion. De d. Ilie Petrovici Lord Byron şi Iugoslavii.

*

De d. Iosef Macurek, în „Sbornik V. Novotny“ (Praga 1929). Čeśti válečnici v krajinách černomorskych koncem 15. století“: e vorba şi de expediţia lui Ioan Albert contra lui Ştefancel-Mare.

*

În două mari volume d. Paul von Dyke învie, pe base de inedit, figura Caterinei de Medicis *(Catherine de Médicis,* New-York 1927; în engleseşte). În volumul al II-lea se distruge „legenda Ecaterinei“ în legătură cu noaptea Sfîntului Bartolomeiu. Frumoase ilustraţii (în vol. II şi Saint-Maigrin, unul din faimoşii „mignons“ ai lui Henric al III-lea). Între participanţii la balul pentru

www.dacoromanica.ro

căsătoria ducelui de Joyeuse cu principesa Margareta de Lorena, sora reginei lui Henric, se văd în dreapta două personagii cu turbane: soli turci, ori Petru Cercel? Au frese (la p. 280 din vol. II).

*

Despre întrevederea de la Björkö lucrarea recentă, apărută la Oslo, în 1929, a d-lui Jonas Jansen, *Björkötraktaten, en episode i europaeisk storpolitik.* Bogată bibliografie.

*

Pentru Cistercieni în Polonia lucrarea recentă a d-lui Karel Maleczyński, *Studya nad dyplomami i kancelarya odonica i laskonogiego, 1202-1239,* publicată de Societatea de Ştiinţe din Liov. La 1233 li se dă „desertum quoddam in territorio de Naklo *certis terminis signatum*": dacă erau hotarele, cum de era *desertum* complect? (p. 231, no. 23). „Coloni deserti de Naklo" şi la p. 232 n-le 27, 28, 29.

*

În *Catalogul materialului sociologic la cercetările monografice întreprinse în anul 1929..., în comuna Drăguş, judeţul Făgăraş,* Bucureşti 1929, se presintă admirabile scene, foarte interesante produse de artă populară şi unele icoane. Bisericuţa cu turnul ascuţit, arcadele lombarde şi largul brîu e atribuită lui Brîncoveanu (ea cere reparaţii).

Picturile din vechea biserică se aşează între cele mai frumoase din secolul al XVIII-lea ardelean.

Interesante contribuţii de vocabulariu („scîndura de prins peşte").

*

În *Parnassus* pe Octombre 1929, un articol al d-lui Coriolan Petranu despre „activităţile de artă în Ardeal în cursul ultimilor zece ani".

*

În vol. III din opera colectivă *Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul,* 1918-1928, III (Bucureşti 1929), amintiri ardelene din 1906-7 ale d-lui Seton-Watson (relaţii cu Augustin Bunea, Russu Şirianu, dd. Iuliu Maniu şi Goldiş; nimeni pentru Unirea cu România; apoi cu dd. Vaida şi Vlad). De d. Iuliu Moisil lista Ardelenilor cari s'au distins în Vechiul Regat (foarte utile date biografice). D. G. Moroianu se ocupă de „luptele de eman-

www.dacoromanica.ro

cipare ale Romînilor din Ardeal în lumina europeană" (începe de la *Supplex libellus;* multe acţiuni şi scrisori personale ale autorului). D. Const. Moisil presintă monedele lui Traian cu privire la Dacia. De d. Victor Cornea, *Ţara Făgăraşului în luptele politice din Ardeal* (e vorba de ultimele sforţări; se reproduce naiv etimologia Făgăraşului—(„Făg[ăr]aş, ca Vlădăreni din Vlădeni) —: fag-aras", „bănuţi de lemn". Se pomenesc martirii Ioan Şenchea şi C. Pop: unde e, azi, monumentul lor?

De d-ra G. Vergez-Tricom, *Regiunile naturale şi unitatea Banatului românesc* (planşe).

Un singur lucru lipseşte în aceste trei volume: ce a făcut Vechiul Regat pentru Ardeal.

*

În schiţa d-lui James Harvey Robinson, *Civilization,* publicată de Enciclopedia Britanică, se arată că terminul de „civilisaţie", propus la Englesi în 1772, a fost refusat de Johnson (p. 12).

*

D. Salvatore Riccobono presintă observaţii asupra Istoriei dreptului antic şi studiului dreptului roman al lui Ludwig Mitteis" în „Analele Seminariului juridic din Palermo" pe 1928 (şi deosebi). Se ating adesea prefacerile din epoca bizantină.

*

În *Cronica numismatică şi arheologică,* IX, 89-91, note despre descoperirile d-lui Dinu V. Rosetti în domeniul preistoriei în margenea Bucureştilor.

*

Spiritul de întoarcere a Americei latine către vremea de'naintea descoperirii, către vechile State indiene, se poate observa în lucrările d-lui Juan B. Teran, *El nacimiento de la America española* (Tucuman) şi *La salud de la America española* (Paris).

*

În *Giornale di politica e di letteratura,* V, 10-11, d. Umberto Biscottini tratează despre „italianitatea Dalmaţiei" (e vorba numai de vremile nouă). Bogată colecţie de semnături şi peceţi în limba italiană, supt Austria: unele sînt vechi şi interesante. Puncte de vedere nouă asupra originilor romantismului de d. Enzo Palmieri.

*

www.dacoromanica.ro

În *Revista aromînească* a d-lor Tache Papahagi şi Victor Papacostea, no. 2, un studiu al d-lui M. Popescu despre bisericile ortodoxe vienese (grijă de stil! „Victorioasele răsboaie... dete"): bisericile Sf. Gheorghe şi Sf. Treime din secolul al XVIII-lea. Note din izvor bulgar despre elementul românesc din Ohrida, de d. V. Papacostea. D. T. Papahagi presintă călători apuseni cari vorbesc despre Romînii din Balcani (Leake. Pouqueville). D. N. Zdrulla presintă mişcarea lor în 1917. De d. V. Papacostea acte despre mişcarea aromânească supt Cuza-Vodă. D. Al. I. Nicolici traduce din cartea scriitorului sîrb D. Popovici despre aceiaşi. Note despre Romînii din Craguievaţ.

*

În *Rassegna italo-romena* din Milano (XIII) un articol de N. Iorga, *Paralleli italo-romeni.*

*

D-na Jindra Hušková-Flayšhansová tipăreşte, cu o introducere de d. Ov. Densusianu, traduceri din poesia românească cea mai nouă (*Moderni rumunské básnictví*, 1929).

*

În noua revistă *Analele Brăilei*, I, 2-3, priviri generale de N. Iorga, un studiu de d. Mih. Popescu despre „raiaua şi cetatea Brăilei" (descriere amănunţită după acte în Arhive vienese; planşe). Despre raiă scrie şi d. Şerban Ciuntu (satul Scorţaru e în legătură cu fabricaţia vechilor covoare orientale). D. colonel C. G. Demetriade vorbeşte despre asediul din 1828 al Brăilei. Note, de d. Emil Vîrtosu, despre „Brăila în preajma Unirii". Cîteva acte din timpul Regulamentului Organic le dă d. I. Vîrtosu. O notiţă bogată a d-lui I. C. Filitti despre creatorul Brăilei, Ioan Slătineanu († 1864): era fiul unui boier cu aplecări poetice şi nepotul traducătorului lui Metastasio.

*

În *Sächsisches Volksblatt* de la 1-iu Decembre 1929 d. M. Königes recunoaşte presenţa Romînilor în teritoriile pe care le-a ocupat imigrarea săsească. Toate argumentele noastre de bun simţ sînt întrebuinţate cu inteligenţă (cum, de pildă, că numai de naţiile cu drepturi vorbesc documentele şi numai de naţiile cu activitate militară sau de Stat izvoarele). Adauge pe acela, cu greutate, că Ordinul Teutonic nu s'ar fi aşezat în

www.dacoromanica.ro

Țara Bîrsei dacă n'ar fi fost, după obiceiul acestor „oligarhi", *cine să li servească*. Sistemul cavalerilor cere neapărat aceasta. „Primii colonişti germani cari au întrat în Țara Bîrsei, au aflat pretutindeni pe Romînii aşezaţi supt stăpînirea Ordinului". Zeiden (Codlea) e derivat din slavul *cern*, transmis prin Romîni. Aceştia îşi mai aduc aminte de „puşcăria" pe care autorul o mută pe vremea Teutonilor („tunuri", mortiere, puteau fi şi pe acel timp, bombarde).

*

În *Quinze jours au Sinaï* de Alexandre Dumas (Paris 1854) ilustraţia de la începutul primului capitol represintă şi pe un Domn romîn, probabil Mihai Suţu.

*

Albumul Brăila Veche, stampe, planuri, hărţi (Brăila 1929), al d-lui inginer Gh. P. Marinescu cuprinde o bună prefaţă istorică, în care se întîlnesc puncte de vedere noi şi foarte interesante. În special frumoase consideraţiile geografice. Indicaţii arheologice preţioase. Cele douăzeci de pagini sînt perfect în curent. Şi pentru vocabulariul producţiei note interesante (p. XVII). Se dau portrete, peceţi, planuri, vederi, hărţi.

*

În catalogul, editat de „Turismul Romîn", al „Expoziţiei de fotografii culturale" a d-lui Aurel I. Gheorghiu, cîteva biserici şi cruci inedite.

*

Anuarul Institutului de istorie naţională din Cluj, IV, cuprinde, afară de articole analisate ca extrase, un discurs al păr. I. Lupaş despre regele Ferdinand, un studiu al generalului Rosetti despre luptele din 1848-9 în Munţii Apuseni, note ale d-lui N. Bănescu despre părţile scăpate din vedere din colecţia Hurmuzaki a ştirilor veneţiene despre campania din 1595 a lui Mihai Viteazul. Se arată că Brăila era „cetate foarte mare şi populată şi comercială..., din care veniau aici în cea mai mare parte funiile şi săul pentru galere". Se vede că Romînii aveau unelte de săpat. Cetăţile luate primesc garnisoane (p. 129). D. I. Marţian vorbeşte despre Bretcani cari trec în Moldova. O interesantă conferinţă a d-lui Th. Capidan despre „vechimea şi însemnătatea istorică a Aromînilor în Peninsula Balcanică". La argumentele

www.dacoromanica.ro

pentru o venire din Nord d-sa adauge acela că toţi Romînii zic, ca în teritoriile nordice, fără influenţe greceşti, *biserică*, din basilica, pe cînd Albanesii au *chişă*, din *ecclesia* (pp. 177-8). Da, însă teritoriul românesc era odinioară foarte vast şi absolut unitar; despărţirile de mai tărziu nu pot avea sens la origini. Acolo şi ajunge îndată autorul, prin toponimie: astfel Sărună pentru Salonic, Lăsun (Elasona), Băeasa, Sear (Seres), şi, mi se pare, un nume special şi pentru Tricala. Se relevă şi aşezarea de fapt, mult mai restrînsă de cum se crede, a Grecilor (pp. 180-1). Am observat eu însumi că delimitarea pe bază de inscripţii a teritoriilor linguistice, cum o face Jireček, nu e întemeiată (cf. p. 181). Adaug că inscripţia nu dovedeşte naţionalitatea; ea e de modă, întăiu, şi al doilea, atîrnă de ce limbă a ştiut meşterul: la Tăragona sînt inscripţii cu χαῖρε şi chiar una, a preotesei Nectarista, cu totul greacă; în cimitirul bisericii Roset din Botoşani e o inscripţie franceză pentru fiica unui boier. Încă odată se afirmă marele adevăr că nu noi am luat elementele comune cu Slavii de la aceştia şi că presenţa noastră a determinat împărţirea masei lor la început unitare (pp. 184-5). D. Aurel A. Mureşianu se ocupă de „clădirea şcoalei româneşti din Braşov de către popa Mihai în anul 1597": d-sa a găsit în Arhivele oraşului chiar şi socotelile clădirii, între 1595 şi 1598. Se vede că banii au fost daţi de Aron-Vodă de Paşti în 1595, cînd a venit în Ardeal (pp. 197-8). Autorul revine asupra originii Romînilor braşoveni: d-sa crede că ei, pomeniţi încă din 1399, tot ar fi venit din Sud, atraşi de un negoţ care abia se formă. Legenda săsească a lui Negru-Vodă, ctitor al bisericii, unde ar fi şi zugrăvit, p. 202, nota 2. Dar se admite şi vechiul substrat românesc. D. Mureşianu constată că la 1599 Şcheii au mers toţi cu Mihai Viteazul (p. 205 şi nota 4). Se dă şi genealogia şi biografia meritosului popă Mihai (p. 207 şi urm.). Se caută şi note despre vechea şcoală, făcută de acelaşi preot la 1597. Dascăl era la 1633 Vasile diacul, la 1659 alt „Văsiiu", din neamul Hoban (p. 225), apoi Corbeştii, Florea Bărsan şi Radu Tempea, până la Dimitrie Eustatievici (p. 225). D. Sextil Puşcariu reproduce scrisorile viitorului general Grozea din 1877. La Turci doi doctori romîni (p. 224). Primele conflicte cu Bulgarii, pp. 246-8. D. G. Oprescu aduce cinci acvarele despre noi (soldaţi, un surugiu, un cobzar şi o foarte

www.dacoromanica.ro

frumoasă doamnă, îmbrăcată turceşte, de Doussault). Generalul Rosetti dă extrase din „Times“ şi alte ziare englese pentru Războiul Independenţei. D. I. Moga publică acte italiene despre Constantin Movilă. Foarte interesantă descoperirea păr. Coralevschi că la 1585 a întrat la Colegiul grec din Roma „Marco-Boiboda di Vlachia“, care trebuie să plece în acelaşi an, nevroind să facă jurămîntul. Antonio Vorsi, care stătu acolo şapte ani fără ispravă, e dintr'o familie care a avut legături şi cu Petru Şchiopul (v. Hurmuzaki, XI, tabla). D. N. Drăganu examinează încă un ms. al „Mîntuirii Păcătoşilor“.

O notă de păr. I. Lupaş despre versurile latine prin care Cristian Schesaeus îşi rîde de „murdarul Valah“. Pe Iacşici, ucigaşul lui Mihnea-cel-Rău, îl presintă ca răsbunător al onoarei surorii (p. 448). O dare de samă a d-lui Daicovici relevă că Bersobia se păstrează în numele Bîrzovei (p. 458), ceia ce dovedeşte o locuire neîntreruptă.

*

Broşura d-lui Teodor Filipescu, *Voivodina sîrbească* (Bucureşti 1929) e plină de revelaţii. Se citează părerea cunoscutului istoric sîrb Stanoievici că pretutindeni unde s'au aşezat Sîrbii au găsit un substrat românesc important, a cărui „influenţă asupra poporului sîrbesc a fost foarte puternică, în desvoltarea culturii materiale, a limbii, etc.“ (p. 6). Se întrebuinţează larg mărturiile călătorilor. Se aleg în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea elementele româneşti venite dincoace de Dunăre (Grabovschi, Georgevici). Grabovschi ajută mişcarea lui Caragheorghe (p. 37). Folositoare statistice.

*

În *Calendarul poporului pe anul 1930*, note de d. Leca Morariu despre Romînii din afară, mai ales despre cei din Meglenia de d. Al. Procopovici. O vedere a bisericii din Apşa-de-jos, care ar fi de la 1564.

*

Versiunea în prosă a vieţii Sf. Eustatie Plachida *(La vie de Saint Eustace)* o dă, în colecţia d-lui Mario Roques, d-na Jessie Murray („Les Classiques du moyen-âge“, 1929). Şi formă latină. În aceiaşi colecţie d. Holgen Petersen o presintă în versuri.

*

www.dacoromanica.ro

Foarte bună *Călăuza județului Neamț*, de părintele C. Mătasă (București 1929). Ilustrația e îngrijită și adesea nouă.

•

Nu se pot recomanda în de ajuns cărțile de școală, bine informate și cu grijă de stil, ale d-lui D. Munteanu-Rîmnic. Și ilustrația e aleasă.

*

Și pentru relațiile lui Cuza-Vodă cu șefii revoluției ungurești din 1848 e utilă broșura d-lui Béla Lengyel, *Olasz kapcsolatok és csapatok a függetlenségi harcban*, Dobrițin 1927.

*

În *Revue de l'Art*, LVI, no. 311, d. Gh. Oprescu publică un articol despre tehnica lui David și a lui Gros.

*

În *The interpretation of national differentiation* (Londra 1929), d. Nicolae Petrescu arată cum pacea nu se poate stabili fără desfacerea de vechile noțiuni ale războiului și păcii. Autorul merge prea departe atacînd însuși principiul național, Dar sînt călduroase paginile în care e vorba de unitatea esențială a omenirii. Dar naționalitatea nu e, pe departe, numai „suprafață".

*

D. Ovidiu Manițiu are și o parte istorică în studiul său *Persoanele morale de drept administrativ* (București 1919).

*

De dd. Gr. Tabacaru și C. Marcu *Istoria pedagogiei romînești*, 1929.

*

D. N. Georgescu-Tistu publică o frumoasă lecție de deschidere, *Studiul și organisarea cărții*, București 1929.

*

În chipul cel mai larg d. D. Caracostea urmărește în broșura *Lenore* tot ce poate fi în legătură cu tema vechii balade germane.

*

D. S. Cris Cristian dă o traducere românească din Del Chiaro *(Revoluțiile Valahiei*, Iași 1929).

•

www.dacoromanica.ro

D. Alfons Dopsch arată, în studiul său *Frühmittelalterliche und spätantike Wirtschaft*, că începutul evului mediu, legat fără întrerupere de sfîrşitul antichităţii, nu putea fi o epocă de economie primitivă. Plata în naturale a soldaţilor nu înseamnă şi dispariţia banului. Drumurile sînt deschise, se fac împrumuturi, se vînd la oraş produsele cîmpului. Mai ales schimbul era viu în mase. Se cumpăra grîu de la barbari. Aceştia erau cu totul iniţiaţi în viaţa economică romană. Se combat părerile de „autarchie a oikos-ului" presintate de M. Weber şi K. Bücher.

•

În revista *Milcovia* din Focşani, I, 1, d. Al. P. Arbore explică numele de localităţi putnene. De sigur că Agiud e de aceiaşi origine, ca sufix, cu Năsăud (etimologia *na svod* — „la prăvălie" a acestuia, trecută de la d. Drăganu la d. Kisch, fiind neacceptabilă. „Jude" al d-lui Iordan este pentru Agiud imposibil. Arva n'are a face cu numele latin al cîmpului. Boloteşti n'are a face cu niciun cuvînt „rusesc", ci e satul urmaşilor lui Balotă. În general originile slavone nu trebuie etichetate „ruseşti". Muntele Buneu e de pus în raport cu Ciahlău, Tartarău, etc. Călimăneşti nu e de la Călimănescu, proprietar, ci de la moşul Căliman. Căliman, cu sau fără origine slavă, la Coloman al Ungurilor. Da, Chilimetea e de la Kelementelke (p. 17). Coza e „frumos" (v. Coz; n'are a face un rîu cu o capră). Drăguşani înseamnă oameni din satul Drăguş. Fărcaşa e după o *moaşă*, o bătrînă Farcaşa, nu după Farcaş. Focşeneşti trebuie readus la Focăneşti (de la Focan). Ghergheleul e de legat cu Buneul. Grereul, rîu, înseamnă o apă scoasă din albie. Macradeul, nu Macradiul, e unguresc, nu slav. Milcovul nu poate însemna „misericordiosul". Nărujul, Nereja îşi aşteaptă încă etimologia. Oleşasca vine de la Oláh. Răcoasa e de la ungurescul Rákos. Etimologia Sascutului am dat-o de mult. Şecanii sînt oamenii de la Seaca. Soveja, după ce se arată aici, e ca şi Hurezi, de la pasărea de noapte. Şuşiţa înseamnă întortochiată. N'a existat moşul Vologca (trebuie în actul de la 1834: Voloşcan). Pentru Vrancea etimologia Iordan e bizară. Zboina nu e explicată satisfăcător. — Note asupra Cîmpurilor de d. Aurel V. Sava. — Altele despre Focşani de d. I. Diaconu.

De acelaşi, poesii populare locale. — Nişte însemnări ale unui preot. Un document din 1698 arată că schitul Vărzăreşti e făcut

www.dacoromanica.ro

de Armaşul Radu (Vărzarul) (p. 105). — O variantă de la Tulnici a Mioriţei o dă d. I. Diaconu (unul din ciobani e Săcelean).

*

În *Revista macedo-romînă*, II, 1, d. Capidan cercetează „vechile raporturi lingvistice slavo-romîne", (polemică împotriva absurdităţilor rău voitoare ale unui Scheludko asupra împrumuturilor noastre de la Bulgari. Se presintă de d. G. Murnu un scriitor greco-macedo-romîn Cola Manea. Acte turceşti despre schimbările de loc la Aromîni de dr. I. Ghiulamila. D. dr. Topa scrie despre originile societăţii macedo-romîne. Cuvinte româneşti la Greci, de d. Victor Papacostea. D. Gh. Cardaş studiază pe călătorii apuseni la Macedo-Romîni. (Consivéry, Hughes). D. N. Zdrulla despre contactul, în 1917, cu trupele italiene. Se traduce şi mai departe din cartea profesorului sîrb D. Popovici despre „Ţinţari". De d. V. Papacostea note asupra familiei Sina. D. Ioan C. Băcilă dă ce priveşte pe Macedo-Romîni din stampele Academiei Romîne. D. M. Popescu publică acte vienese asupra bisericii lor din Capitala Austriei.

*

În *Ţara Bîrsei*, II, 2, d. A. A. Mureşianu presintă Romînii apărînd Braşovul contra Curuţilor rebeli. La 1705 teama Saşilor că, „dacă aceşti urmaşi ai Romanilor vor prinde din nou armele părăsite şi vor ajunge să-şi cunoască puterile, e de temut că vor năzui, scuturîndu-şi jugul, la stăpînirea Ardealului" (după *Quellender Stadt Krustadt*, VII, p. 355, aici p. 123). Sau „dacă acum ei îşi vor îndrepta privirile de la prădăciuni la adevăratul războiu şi vor învăţa să poarte armele, va fi foarte de temut că, revenindu-li în inimi virtutea romană, să nu se bată pentru Domnia Ardealului, dîndu-li mînă de ajutor atît Moldovenii cît şi Muntenii" (după ms. lui Fronius, *Kurutzo-Labonzologia*, aici p. 124). Se arată căpitanii, curat romîni, cari au condus pe aceşti „Răuţi" (Raţi). — Păr. I. Prişcu dă nişte instrucţii braşovene pentru trecerea catolicilor la ortodoxie, care pot fi, în adevăr, din secolul al XVI-lea (e vorba şi de „Mărtin ereticul"), pp. 131-2. O nouă formă de Crez, p. 133. — Ceva despre Radu Tempea de d. Candid Muşlea. Despre vechii botanişti romîni d. dr. Emil Pop.

*

www.dacoromanica.ro

Note foarte bine informate despre Parlamentul engles în desvoltarea şi situaţia lui actuală le dă d. Nicolae Petraşco, în *Revista de drept public*, IV, 3-4. Prioritatea de organisare a lui faţă de Statele generale francese nu se poate precisa: Statele generale *n'au* început la 1302 (v. p. 497).

*

În *Nicolae Bălcescu în Ardeal* (din „Anuarul Institutului de istorie naţională" din Cluj, V), d. Silviu Dragomir arată raporturile lui Bălcescu cu Florian Aaron, Murgu şi Laurian, influenţa articolului lui H. Desprez, în *Revue des deux mondes*, despre Unirea Principatelor. Un document unguresc inedit.

*

În *Analele Banatului*, II, 3, icoanele zugravului Nedelcu, din secolul al XVIII-lea. Studii cu privire la populaţia românească de acolo. O probă de bibliografie o dă păr. Bugariu. O notiţă despre basmele româneşti traduse în ruseşte şi publicate la Moscova în 1902 de Iaţimirschi, a cărui mamă era Romîncă. Cîteva biserici de sat, cercetate de d. Ioachim Miloia.

*

In *Anuarul Şcoalei Normale „Vasile Lupu" din Iaşi* pe 1926-7, d. V. Petrovanu dă istoricul şcolii. D. M. Costăchescu se ocupă de „neamul lui Ştefan-cel-Mare" (Vasilisa, „Împărăteasa" lui Alexandru-cel-Bun, trebuie să fie fiica unei femei cu ambiţii imperiale). Încă o femeie cu numele de Oltea, p. 131. Sora Grajdana a lui Ştefan, adeverită numai de d. Stoica Nicolaescu trebuie supusă cercetării (v. p. 134). Autorul semnalează pe Neacşa, fiica Mariei, sora Domnului, cu Şăndrea (p. 135 şi nota 1) şi pe Dragna, măritată după Clănău Spătarul (p. 135). Dumşa, fiiul Sorei, e adeverit acum, spune autorul, şi printr'un act de la Ştefan. Intregirea la mormîntul lui (v. p. 136, nota 1) o făcusem eu de'nainte. D. Costăchescu-i arată cariera. Casuri de confiscare la p. 137, nota 3. Şi autorul face din Roman Gîrbovăţ pretendentul de mai tărziu (pp. 139-40). Pomenirea expediţiei lui Petru Rareş la Făgăraş, p. 143.

*

www.dacoromanica.ro

Acelaşi *Anuar*, pe 1928, are continuarea istoricului şcolii (facsimile din scrisul lui T. Maiorescu).

*

În *Historik Tideskrift*, 1930, 1, d. Holvdan Koht arată că Imperiul norvegian s'a întins, din secolul al X-lea, până la Dvina.

*

O încercare de istorie a Bacăului o dă d. Gr. Tăbăcaru, în revista *Ateneul cultural* de acolo. Se reproduce pisania bisericii lui Alexandru, fiiul lui Ştefan-cel-Mare (p. 11). Şi cea de la Borzeşti (p. 13). Cîteva note cu privire la localităţile din judeţ. De d. C. Mozan despre şcolile bacăuane.

*

O critică ascuţită a cărţii d-lui D. D. Roşca despre „Influenţa lui Hegel asupra lui Taine teoretician al cunoştinţii şi al artei" o dă d. Virgil I. Bărbat, în interesanta broşură „Recomandări *la Universitate*", Cluj 1930.

*

Unul din cele mai adînci studii asupra dictaturii în Spania e al d-lui Gabriel Bernier, în *L'année politique française et étrangère*, Mart 1930.

*

D. Albert Ballu publică, în legătură cu serbările de la Alger, un *Guide illustré de Timgad*, de o foarte bogată împodobire.

*

Adevărate documente de moravuri — şi ce teribile! — în broşura d-lui Nicolae Georgescu, *Casul unui judecător fără protecţie*, Deva 1930. Ca fel de a povesti, cartea e o capodoperă de humor.

*

În *Contribuţii la istoria Maramureşului după manuscrisul fostului arhivar Gheorghe Petrovan*, publicate de Ion Bîrlea, se aduc unele ştiri de amănunte utile, după inedit, cu greşeli pe care le îndreaptă în prefaţă editorul Tablă.

*

Note despre liceul din Galaţi le dă d. Al. Nicolescu în *Primii 60 de ani de activitate ai Liceului „V. Alecsandri" din Galaţi*, Galaţi 1928.

---

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL: 100 de lei pe un an.

✣

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
⋄ București, Șoseaua Bonaparte, 6. ⋄

www.dacoromanica.ro